

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Prosociální výchova ve skautských oddílech

Prosocial Behavior in Scout Groups

Irena Nüssli

Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Hanková

Studijní program: Kombinované studium

Studijní obor: Vychovatelství

PRAHA 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně pod vedením PaedDr. Zdeňky Hankové

V práci jsem použil/a informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 2.4.2015

.....

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji PaedDr Zdeňce Hankové za cenné připomínky k bakalářské práci.

Děkuji všem, kteří mne v psaní této práce inspirovali – skautským průvodcům, dětem a jejich rodičům. Děkuji své rodině za trpělivost a podporu.

Anotace

Tato práce se zaměřuje na problematiku prosociální výchovy mladých lidí v rámci mimoškolních aktivit se zaměřením na výchovu ve volném čase realizovanou v rámci skautských oddílů. V teoretické části bude představena tematika volného času a jeho trávení, dále pak výchova, která se v rámci volného času uskutečňuje, zejména tedy v rámci mimoškolních aktivit a další část teoretické části představí skauting od jeho historie, přes principy a záměry výchovy dětí. V praktické části se zabývá šetřením na vzorku dětí z jednoho skautského oddílu. Chovají-li se prosociálně, nebo ne. Cílem práce bylo zjistit, jestli skautské standardy ovlivňují prosociální chování dětí v oddíle i mimo něj.

klíčová slova

prosociální chování, skautské hnutí, dítě, zážitková pedagogika, volný čas

Annotation

This work focuses on issues of prosocial education of young people in extra-curricular activities with a focus on education in leisure time realized within the scout groups. The theoretical part will be presented themes of free time and its spending, than education, which takes place in the free time, especially for the extra-curricular activities, and another part of the theoretical part introduces Scouting from its history through the principles and objectives of education for children. The practical part deals with the survey sample of children from a Boy Scout troop. If they have prosocial behavior or not. The aim was to find out if the scout standards affect social behavior of children in the troop and beyond.

keywords

prosocial behavior, scouting, child, experience education, leisure time

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

Obsah:

1. Úvod.....	8
1. Teoretická část.....	10
1.1 Volný čas.....	10
1.2 Prosociální výchova ve volném čase.....	13
1.2.1 Cíle a význam výchovy ve volném čase.....	16
1.2.2 Úloha institucí volného času.....	17
1.3 Skauting.....	19
1.3.1 Historie skautského hnutí.....	19
1.3.2 Poslání a principy skautského hnutí.....	20
1.3.3 Skautský program	24
1.4 Zážitková pedagogika	26
2. Praktická část.....	29
2.1 Cíle šetření	29
2.2 Metodologie	29
2.2.1 Podmínky šetření	29
2.2.2 Otázky v dotazníku	31
2.3 Vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku a interpretace	32
2.3.1 Otázky k tématu formy trávení volného času	32
2.3.2 Otázky týkající se osobního rozvoje související s prosociálním chováním	40
2.3.3 Otázky k tématům morálka, autorita, čest	53

2.4	Vyhodnocení šetření.....	67
2.4.1	Otázky k tématu formy trávení volného času	67
2.4.2	Otázky týkající se osobního rozvoje související s prosociálním chováním	68
2.4.3	Otázky k tématům morálka, autorita, čest	69
3.	Závěr	72
4.	Seznam použitých informačních zdrojů	74

1. Úvod

Ve vývoji dnešní mládeže je vidět evidentní pokles vlivu jakýchkoli sociálně duchovních systémů, ať již sekulárních či náboženských a duchovních. Jejich podstata od počátku 90. let permanentně klesá. Tato tendence je konzistentní s vývojem hodnotové orientace mladých lidí, která ukazuje na hédonizmus a pragmatizmus mládeže, provázený zhoršením významu globálních a sociálních hodnot.¹ Mimo to se ve společnosti rozšiřují různé sociálně nežádoucí jevy uskutečňované v rámci trávení volného času, které tvoří širokou škálu problémů, které jsou zejména u dětí a mládeže výrazným rizikem zdravotním, společenským i ekonomickým. Přitom je to právě volný čas a jeho naplňování pozitivními aktivitami, který sehraává důležitou roli při utváření osobnosti dítěte při jeho pozitivní socializaci.

Ovšem trávení volného času se v současnosti rovněž posunuje spíše k pasivnějšímu trávení u televize, rádia, počítače a zejména sociálních sítím. Místo toho, aby šly děti někam do přírody nebo sportovat, přesunuly svůj život na internet. Není pochyb o tom, že i důsledky tohoto budou pro život mladých lidí spíše negativní. Přesto však stále fungují různé zájmové organizace, domy dětí a mládeže, které se starají o vhodné a žádoucí ovlivňování mládeže, jejich hodnot, sociálních a společenských návyků, chování i trávení volného času. Jednou z těchto volnočasových institucí je i Junák neboli český skaut.

Tato práce se zaměří na problematiku prosociální výchovy mladých lidí v rámci mimoškolních aktivit se zaměřením právě na výchovu ve volném čase realizovanou v rámci skautských oddílů. Cílem práce bude zmapovat volný čas dnešních dětí a šetření ve vzorku dětí z jednoho skautského oddílu. Jestli se chovají prosociálně, nebo ne. Bakalářská práce bude rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části bude představena tematika volného času a jeho trávení, dále pak výchova, která se v rámci volného času uskutečňuje, zejména tedy v rámci mimoškolních aktivit a další část teoretické části představí skauting od jeho historie, přes principy a záměry výchovy

¹ MŠMT ČR. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013*. Praha: MŠMT, 2006, s. 3.

dětí. V části praktické bude realizováno dotazníkové šetření, do kterého se zapojí jeho nejbližší okolí. V neposlední řadě se zbude zjišťovat, jak se vidí dítě samo.

1. Teoretická část

1.1 Volný čas

Dnešní pojetí volného času je poněkud odlišné, od toho, jak byl pojímán v minulosti, ovšem jeho definování je přesto poměrně náročné, jak upozorňuje i Šerák². V dnešní době je totiž možné se setkat hned s několika různými vymezeními volného času. Pravděpodobně nejznámější jsou klasické definice vyplývající z humanistických premis, které kladou důraz na rozdíl mezi svobodou a povinností. Můžeme rozlišit až šest různých druhů definic volného času, tedy:

- libovolná doba, které zbývá po konci pracovní doby a naplnění všech předpokladů nutných k zajištění běžného života,
- důsledek působení sociálních a dědičných činitelů (tady nejde ani tak o definici jako spíše o sociologický základ),
- projev svobody, stavu duše,
- prostředek sociální intervence (způsob léčby pro nemocné, zapojení do systému sociální participace, šíření znalostí, naplnění sociálních funkcí),
- výraz plnohodnotného a osobitého neutilitaristického chování, které nevychází z práce,
- holistický termín, který se nachází v libovolné lidské aktivitě; důraz je kladen především na kvalitu prožívání – volný čas je povznášející svobodou, která se projevuje speciálně za pomoci aktivit.

Ani to není kompletní výčet toho, co vše může volný čas představovat. Např. Hofbauer³ jej charakterizuje jako čas, „*kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.*“ Pedagogický slovník volný čas vnímá rovněž jako „*dobu, se kterou je možné nakládat na základě svého osobního uvážení a na základě vlastních zájmů.*“⁴

² ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, s. 25.

³ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 13.

⁴ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Portál, 2009, s. 341.

Volný čas pak představuje dobu, která z 24 hodin obvyklého dne zbývá po odečtení času, který je věnován zaměstnání, péči o rodinu a domácnost, péči o své fyzické potřeby (včetně spánku). Pávková upozorňuje, že „do volného času nepatří škola a činnosti s ní spojené, zaměstnání, sebeobsluha, základní starost o zevnějšek a osobní záležitosti, povinnosti sdružené s fungováním rodiny, domácnosti, výchovným zařízením i další možné vzdělávání a další časové ztráty“. ⁵ Nepatří tam ani aktivity zajišťující biologickou existenci jedince (strava, spánek, hygiena a zdravotní péče), ale nevylučuje se, že např. příprava jídla aj. může pro někoho být i zálibou.

Všeobecně je možné volný čas interpretovat minimálně ve třech úhlech pohledu jako hodnotu:

- individuální (seberealizace člověka, saturace individuálních potřeb),
- sociální (prevence sociálně-patologických jevů, životní styl),
- edukační (dimenze pro vzdělávání a celkový rozvoj). ⁶

Snaha vyjádřit rozličnost a význam současného pojetí volného času předpokládá základní vědomosti o jeho historické dimenzi. Vyplývá to zejména z toho, že doba trvání pracovní doby a volného času se měnila. Od antiky až po středověk disponovala míra pracovní doby asi 2 500 hodinami, což představovalo přibližně 150 – 175 volných dnů. ⁷ Zmínky o volném čase jako takovém je sice možné nacházet už v dobách antického Řecka nebo v renesanci, ovšem o jeho náležitém rozvoji můžeme hovořit až od 19. a 20. století. ⁸

K historii volného času lze poznamenat, že např. v dávné historii se týkal přirozeně obvykle jen úzké skupiny přednostních jedinců, především šlechty a bohaté vrstvy. Avšak už Aristoteles hovořil (trochu přezíravě) o osobách, které neměly tolik majetku, aby si volný čas mohly dopřávat. To Karel Marx zase zmiňoval o proletariátu jako o třídě bez volného času. Disponibilní doba pracujících vždy měla o dost méně

⁵ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 13.

⁶ In ŠERÁK, M. *Zájemové vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, s. 25.

⁷ VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. Paido, 1995, s. 15.

⁸ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 13.

volného času, k čemuž ji i více předurčovaly normy, tradice a zvyklosti, než tomu bylo mezi společenskou elitou.⁹

V dalším podstatném období, kterým byl konec 30. leté války (kolem roku 1648) došlo k jistému oddalování života člověka od domova jako aktuálního místa žití, pracovního místa i místa trávení volného času. Docházelo k významnému rozvoji moderních technologií a tudíž i přibývání práce a dělnictva a za určitou dobu se stalo nejdůležitějším účelem získání potřebného času na regeneraci a odpočinek. Začaly vznikat některé vzdělávací, hudební, divadelní, tělovýchovné či turistické aktivity, vznikaly kluby, dělnické domy, zájmové či odborové organizace aj.¹⁰

Významný převrat v prožívání volného času pak znovu nastal s příchodem mechanizace práce a souvisejícími změnami ve společenské sféře, např. strohé ohraničení a postupné zkracování pracovní doby (normální pracovní doba dělníků na konci 19. století byla 14-16 hodin), racionalizace práce atd. Běžné způsoby využívání volného času, jako např. regenerace pracovní síly, odpočinek a zábava, se postupem času rozšiřovaly o místo pro aktivity vyššího řádu, jakými byly kupříkladu cestování, rekreace, sportovní vyžití, vzdělávání či účast na občanských záležitostech.¹¹ I Vážanský uvádí, že sociologie se o volném čase zmiňuje jako o reakci na průmyslově pracovní období. Volný čas se stal skutečně aktuálním pro převažující část industrializované společnosti teprve zavedením osmihodinové pracovní doby, tedy od konce první světové války.¹²

Postupem času se pak tedy v souvislosti s možností více se věnovat trávení volného času začaly formovat různé typy organizovaného trávení volného času. Začaly se budovat a dále rozvíjet různé lidové školy, zájmová sdružení aj. V 70. a 80. letech se zhoršovaly životní problémy obyvatelstva (déltrvající nezaměstnanost, závislosti na návykových látkách aj.), díky čemuž se začal zmenšovat zájem o členství ve sdruženích a spolcích. Vznikala různá alternativní sdružení a další iniciativy mládeže (protiválečné, ekologické apod.). V 90. letech 20. století se poté společnost začala typicky měnit. Po

⁹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, s. 25–28.

¹⁰ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 21–25.

¹¹ ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, s. 25–28.

¹² VÁŽANSKÝ, M., SMĚKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. Paido, 1995, s. 22.

ukončení komunistického vlivu se koncepce a praxe trávení volného času začala měnit např. tím, že některá zájmová hnutí svou činnost opět obnovila (např. Junák), ale formovala se i mnohá nová zájmová hnutí (jako Duha, Folklórní sdružení ČR aj.), do té doby fungující typy volnočasových aktivit pokračovaly ve své činnosti (družiny, pionýr aj.).¹³

Způsob využívání volného času představuje jeden z nejdůležitějších ukazatelů životního stylu. Je významnou hodnotou, lidé mu však přisuzují různý význam. Na utváření životního stylu, tedy i na způsobu hospodaření s volným časem se významně podílí rodina.¹⁴ Pokud jde o funkce volného času, nejčastěji jsou zmiňovány odpočinek, zábava a rozvoj vlastní osobnosti.

1.2 Prosociální výchova ve volném čase

Socializaci chápe Kraus a Poláčková jako „proces, v němž se získává způsobilost pro utváření vlastního života, který se děje v podstatné míře ve volném čase.“¹⁵ Socializace dítěte se realizuje postupně, a to i na základní škole. Už v průběhu dětství jej ovlivňují různé sociální skupiny, ke kterým dítě patří. Jejich působení je něčím speciální a zde nabytá zkušenost přispívá k rozvoji různých kompetencí. Ve věku základní školy nabývají na významu socializační požadavky školy a rozvíjí se takové vlastnosti a dovednosti, které dítěti v tomto ohledu pomáhají. Jde jak o uspokojivou orientaci v tomto prostředí (tj. aby dítě pochopilo, co se od něho vyžaduje), tak o osvojení žádoucích způsobů chování. Důležitý je i vliv vrstevnické skupiny, ačkoliv v tomto věku mají ještě značný význam dospělí. V tomto věku rovněž pokračuje vývoj norem chování, které ovlivňuje potřeba být pozitivně hodnocen a akceptován, což se může uplatňovat i v rámci výchovy ve volném čase. Děti si více uvědomují, že je nezbytné respektovat i zájmy ostatních a rozlišovat normy, platné za různých okolností. Zvládají

¹³ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 26–28.

¹⁴ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 31.

¹⁵ KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Paido, 2001, s. 165–173.

rozlišovat různé normativní systémy a pak se v různých situacích i jinak chovat. Chápou, kde je jaké chování žádoucí, resp. alespoň přijatelné.¹⁶

Socializace probíhá i v rámci trávení volného času, jak bylo řečeno. V Koncepci státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013¹⁷ je však možné se dočíst, že v dnešní době převládá u dětí hlavně pasivní trávení volného času. Každodenně se na televizi dívá až 76 % mládeže. Mnohem více času tráví děti a mládež u televize či počítače, většinu svých potřeb uspokojují prostřednictvím těchto médií a mnohem více činností má mediální a virtuální charakter. Ve volném čase dnešní mládeže jsou aktivity spojené s počítačem spolu se sledováním televize nejčetnějšími aktivitami. Podobné výsledky je možné identifikovat např. i v rámci mezinárodního výzkumu ISSP 2007 – Volný čas a sport¹⁸, z nějž vyplynulo, že Češi ve volném čase hlavně sledují televizi, poslouchají hudbu, nakupují a mimo to jen v mnohem menší míře sportují nebo chodí na procházky. Není to však problém jen náš, tato tendence je typická pro celou Evropu.

Potíž s tímto typem trávení volného času je, že ty volnočasové aktivity, které nejsou strukturované a nejsou pro ně vytvářeny adekvátní podmínky, často neposkytují možnost pozitivní realizace, relaxace a socializace mládeže. Vedou naopak k pasivnímu trávení volného času a mnohdy i ke vzniku sociálně patologických jevů.¹⁹ I Šafr a Patočková²⁰ upozorňují, že pořád častěji je poukazováno na to, že ve volném čase dochází i k nežádoucím či nezákonným aktivitám jako je např. braní drog či digitální pirátství. Z toho důvodu je zapotřebí volnočasové aktivity a výchovu ve volném čase směřovat způsobem, který by tyto negativní vlivy a důsledky eliminoval.

¹⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 1999, s. 120–125.

¹⁷ MŠMT ČR. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013*. Praha: MŠMT, 2006, s. 4–6.

¹⁸ ŠAFR, J., PATOČKOVÁ, V. Trávení volného času v České republice ve srovnání s evropskými zeměmi. In *Naše společnost*. 2010. 21-27.

¹⁹ MŠMT ČR. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Praha: MŠMT, 2002, s. 10–15.

²⁰ ŠAFR, J., PATOČKOVÁ, V. Trávení volného času v České republice ve srovnání s evropskými zeměmi. In *Naše společnost*. 2010. 21-27.

I výchova jako taková je různými odborníky chápána různě. Kraus a Poláčková²¹ ji chápou jako:

- Morální a intelektuální výcvik, rozvíjení mentálních složek povahy jedince, kultivace složek osobnosti.
- Sociální technika ovlivňování lidského chování tak, aby bylo v harmonii s převažujícími vzory sociální interakce a organizace.
- Záměrný a organizovaný přenos požadovaných dovedností a hodnot z jedince na jedince nebo skupiny.
- Interakční proces, který se realizuje mezi vychovatelem a vychovávaným v určitém sociálním prostoru a čase.
- Činnosti a opatření, které jsou cílevědomě orientované na ovlivňování osobnosti, a které mají vytyčené cíle.
- Proces vědomé a řízené socializace.

Za prosociální výchovu se chápe taková výchova, která přináší prospěch jiné osobě či skupině osob, která nevyplývá ze striktní povinnosti a není provázána očekáváním jakékoliv podoby odměny. Prosociální výchova nejprve probouzí a rozvíjí předpoklady, schopnosti a způsobilosti, které navozují a usnadňují prosociální chování. Zároveň upevňuje pozitivní charakterové vlastnosti každého člověka. Následně žáka přivádí k prosociálnímu chování. Představuje jakousi reakci na aktuální devastaci mravních principů a nebezpečného posunu do sféry mezilidských vztahů, přílišného sobectví a egoismu, požívačnosti, konzumu bez hranic atd.²² Vališová a Kasíková²³ upozorňují, že pojem prosociální výchova je často považován za synonymum etické výchovy, výchovy k hodnotám (hodnotovému vzdělávání), morální výchovy apod. Proto je možné se v některých textech setkat spíše s těmito výrazy, jejich obsah je však víceméně shodný.

²¹ KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Paido, 2001, s. 56.

²² PODOLSKÁ, B. *Prosociální výchova?* In *Učitel'ské noviny*, 2008. č. 8.

²³ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007. s. 292.

V obsahu výchovy mimo vyučování převládá formování vnitřního přesvědčení a hodnot, pozitivních sociálních vztahů a motivů chování. Ve výchovném procesu je žádoucí přihlížet na vyváženost rozumových, volních a emočních aktivit, rozvoj samostatnosti v činnosti. Těmito specifiky se odlišuje předmět zkoumání teorie výchovy mimo vyučování od jiných výchovných a vzdělávacích aktivit. Výchova mimo vyučování má svou specifickou úlohu v důrazu na výchovu a pozitivní využívání volného času dětí a mládeže. V tom je její nezastupitelná úloha v poměru k vyučování, které plní především vzdělávací funkci.²⁴

1.2.1 Cíle a význam výchovy ve volném čase

Cíle výchovy ve volném čase mimo školu podle převládající činnosti shrnuje Kominarec do těchto bodů:

- odpočinkové a rekreační činnosti,
- vzdělávací činnosti,
- zájmové činnosti,
- pracovní činnosti.²⁵

Výchova realizující se mimo vyučování plní společné úkoly s vyučováním ve škole i s výchovou v rodině. Tyto společné úkoly vyplývají z výchovné funkce prostředí, ve kterém se dítě nachází. Podle Komimarece²⁶ má výchova ve volném čase realizovaná mimo vyučování plnit tyto úlohy:

- přispívat ke spojení výchovy se životem na základě humánních demokratických principů života;
- prohlubovat a rozvíjet znalosti a zručnosti žáků získané ve škole prostřednictvím praktických činností;
- uspokojovat a rozvíjet zájmy žáků;

²⁴ KOMINAREC, I. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: Grafotlač, 2003, s. 37.

²⁵ KOMINAREC, I. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: Grafotlač, 2003, s. 38.

²⁶ KOMINAREC, I. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: Grafotlač, 2003, s. 41–42.

- umožňovat žákům přiměřené rekreační a oddychové činnosti po vyučování;
- zajistit žákům možnost tělesné výchovy a sportu;
- přispívat k vytváření kladných mravních vlastností osobností;
- pomáhat v přípravě na vyučování, při osvojování si návyků samostatné učební práce;
- vytvářet nejvhodnější předpoklady pro správnou životosprávu.

1.2.2 Úloha institucí volného času

Velmi důležitou součástí prosociálního výchovného zhodnocování volného času jsou prostory a zařízení (mimo školu a rodinu). Tato zařízení musí navazovat na působení rodiny, vyučovací i mimo vyučovací činnost školy a spolupracovat s dalšími oblastmi volného času mládeže, především pak s dobrovolnými sdruženími a zařízeními kultury a sportu. Podle Hofbauera ²⁷ je mimořádně důležitá pravidelná zájmová činnost (zájmové kroužky, soubory umělecké tvořivosti, sportovní družstva). Vyhledávaným prostorem realizace volného času by se měla stát např. příroda umožňující jak oddechové, tak i poznávací příležitostné činnosti nebo dlouhodobé pobyty. Častým, oblíbeným a významným způsobem realizace volného času mládeže je dnes opět sdružování. K základním typům takových sdružení u nás patří např. Junák nebo Pionýr nebo různá tělovýchovná sdružení dospělých (Sokol) nebo různá veřejně prospěšná sdružení, nábožensky orientovaná sdružení, politická sdružení mladých lidí aj.

Ve výchovně–vzdělávacích institucích mimo vyučování by si jedinci v sociální interakci měli osvojovat modely chování, které by jim měly umožňovat rozhodovat se samostatně a nezávisle i v konfliktních životních situacích. V těchto institucích je zapotřebí pěstovat v příznivé atmosféře partnerské vztahy a spolupracovat. Současně je však třeba se orientovat na produktivitu činností, práci v týmu a soutěživost. Důležité je rovněž vytvářet předpoklady pro sebevýchovu, která představuje podstatnou součást socializačního úsilí. Člověk je tak výchovným subjektem, který nepodléhá jen

²⁷ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004.

formativnímu tlaku. V souladu s individuálními dispozicemi se může stát autentickou, vnitřně integrovanou osobností.²⁸

Výchovně-vzdělávací zařízení mají rovněž v době mimo vyučování možnost vyrovnávat v rámci prosociální výchovy společenské rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách. Tím pomáhají dětem z méně podnětného nebo z konfliktního rodinného prostředí. Svou činností se dále podílejí na formování bohatých a žádoucích sociálních vztahů. Konkrétní typy výchovných mimoškolních zařízení plní sociální funkci různým způsobem a v jiné míře. Součástí sociální funkce výchovy mimo vyučování je i nácvik komunikativních dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznamování s pravidly společenského chování.²⁹ Důležitost sehrává rovněž pohybová aktivita. Její socializační účinek vyplývá z toho, že *“pohybová aktivita přináší možnost seberealizace, estetického prožitku a prožitku výkonu, pocitu spokojenosti a pohody, navozování přátelských a dalších pozitivních mezilidských kontaktů. Neméně důležitá je i funkce rozvoje morálních vlastností a racionálního poznání.”*³⁰

Neméně důležité je, že prosociální výchova v rámci mimoškolních aktivit může a měla by mít i preventivní charakter v oblasti negativních jevů. U dětí a mladých lidí je prevence sociálně patologických jevů směřována zejména do oblastí drogové závislosti, alkoholismu či kouření, kriminality a delikvence, počítačové závislosti, záškoláctví, vandalismu, šikanování, xenofobie, rasismu apod. Tento model se reálně u mnoha mladých lidí osvědčil. Jeho slabinou však může být, že mladý člověk, který nebere drogy, ještě není osobností, která plně rozvinula své možnosti. Proto je v tomto ohledu vždy nezbytné kombinovat jak preventivní funkci výchovného působení s rozvojovou funkcí do uceleného systému péče o děti a mladé lidi.³¹

²⁸ KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Paido, 2001, s. 56–57.

²⁹ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 40–41.

³⁰ MŠMT ČR. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Praha: MŠMT, 2002, s. 15–20.

³¹ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 40–41.

1.3 Skauting

Mimoškolních aktivit, kterými mohou děti trávit svůj volný čas, je velké množství, proto jsem zvolila jen jednu z nich, a to mimoškolní aktivity dětí uskutečňující se ve skautském hnutí, jehož smyslem je vychovávat z dětí dobré osobnosti uctívající správné morální hodnoty, chovající se podle zásad slušného chování a mnoho dalšího. Ač by se to mohlo zdát na první pohled málo pravděpodobné, i dnes mnoho dětí navštěvuje skautské oddíly a jezdí na skautské tábory. V současné době skautské organizace působí dokonce ve více než 214 státech a teritoriích světa a sdružují na 39 milionů skautů a skautek. Skauting (WOSM) má ústředí v Ženevě, dívčí skautské hnutí (WAGGGS) sídlí v Londýně.³²

1.3.1 Historie skautského hnutí

Historie skautingu se píše od roku 1907, kdy Robert Baden-Powell zrealizoval první skautský tábor na světě, kde byl zároveň položen metodický základ k družině – nejvýznamnějšímu výchovnému útvaru skautingu. Rok na to vyšla první příručka „Scouting for boys“. Skautská výchova už od svého počátku vedla k čestnosti, úctě k hodnotám a lásce k přírodě se smyslem záměrné výchovy dobrého člověka. Skauting pak velmi rychle pronikal do celé Evropy i zámoří.³³

Co se týče České republiky, tak u nás založil skautské hnutí A. B. Svojsík a z jeho iniciativy bylo nazváno Junák – český skaut. Organizace prodělávala dlouhý a složitý vývoj, který ovlivňovaly politické události. V roce 1938 měla organizace 67 tisíc členů, v roce 1939 ovšem byla rozpuštěna. Po obnově v roce 1945 dosáhla v průběhu dvou let 178 tisíc členů, po únoru roku 1948 ovšem svou činnost musela znovu ukončit. Obnovila ji následně až v roce 1968, v období normalizace ale byla opět likvidována. V době totality skautské působení pokračovalo v exilu, v naší zemi se o skautské myšlenky tehdy opíralo při své činnosti mnoho vedoucích působících v povolených sportovních a turistických oddílech. Nový rozvoj zažívala skautská

³² PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 144–145.

³³ SKAUT.CZ. *Historie* [online].[cit. 2013–09–12].

organizace po roce 1989, v roce 2001 měla 55 tisíc členů všech věkových kategorií.³⁴ Ovšem např. v rozmezí let 1997 až 2003 se počet členů mladších 15 let snížil z 38 tisíc dětí na 28 tisíc.³⁵

V roce 2005 byl na XI. valném sněmu Junáka přijat dokument **Charta českého skautingu na počátku 21. století**. Vycházel z úvahy o tom, jak mají vypadat a jaké vlastnosti, schopnosti a dovednosti v souvislosti s principy a posláním skautingu mají dnes mít mladí lidé, kteří projdou úspěšně skautskou výchovou. Charta se stává impulsem pro inovaci skautského výchovného programu a pro modernizaci organizace. V roce 2007 oslavil celý svět sté výročí vzniku skautingu. Skauting si našel cestu mezi zeměmi, kulturami a náboženstvími a dokázal překonat i překážky v těžkých obdobích. Junák za sto let svého bytí ovlivnil životy mnoha lidí – od právníků, lékařů, politiků, prezidentů, herců, vědců, novinářů, spisovatelů či sportovců. Skauting vychovává silné osobnosti.³⁶

1.3.2 Poslání a principy skautského hnutí

„Posláním Junáka je působit na své dětské i dospělé členy a vést je k duchovní, mravní a tělesné zdatnosti tak, aby byli připraveni plnit své povinnosti vůči bližním, společnosti, vlasti.“³⁷ Skauting podporuje vlastenectví, současně je ale celosvětovou organizací vedoucí k bratrství mezi národy, globální odpovědnosti a k překonání úzkého nacionalismu. Prostředkem je činnost orientována především na turistiku a pobyt v přírodě, která skauty – junáky vychovává k praktickým dovednostem, družnosti a sebekázní. Hlavní cíle skautingu vyjadřují hesla *Příroda – Sport – Kultura – Hry – Služby – Kamarádství – Romantika*, která se promítají do 27 odborností.³⁸

Jedním z podstatných principů skautingu je družinový systém, kdy se výchovné působení uskutečňuje zejména v malé skupině pěti až deseti členů vedených

³⁴ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 144–145.

³⁵ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 107.

³⁶ SKAUT.CZ. *Historie* [online]. [cit. 2013–09–12].

³⁷ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 144–145.

³⁸ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004, s. 107.

dospívajícím rádcem jen o málo starším než členové. „*Tento způsob práce s dětmi využívá velkého vlivu vrstevnické skupiny a kladných vzorů věkově blízkých vedoucích. Systém rádců oproti tomu zase umožňuje účast starších dětí, které se učí přejímat zodpovědnost za druhé a za program.*“ Pávková.³⁹ Kominarec ještě přidává, že skauting má ve výchově dětí velmi důležité místo. Zaměřuje se zejména na činnost mladých lidí v přírodě a její ochraně. K tomu využívá různé druhy práce, jako jsou výlety, táborový způsob života apod. Součástí její obsahové roviny je i výchova k národní hrdosti, spojená s poznáváním vlasti a její tradice. „*Tento aspekt je ale i v úzkém propojení s nadnárodními hodnotami soudržnosti k světovému skautskému hnutí a hodnotám globální zodpovědnosti lidstva za celosvětové problémy.*“ Kominarec⁴⁰

„Skautská výchova by měla směřovat k tomu, aby byl mladý člověk schopen sám správně rozpoznávat, co je (morálně) špatné a co je (morálně) dobré. Skautská výchova by měla směřovat i k výchově intelektuálních schopností dětí (rozvoj osobnosti dítěte) a k posílení vlastností (ale i praktických dovedností) adekvátních k realizaci poznané morálky, tedy rozvíjení samostatnosti, schopnosti se rozhodovat, píli, vůli aj. Správná výchova by měla vždy začít a končit u samotného vůdce (vzor). Ten by měl praktikovat zejména individuální přístup, který vyžaduje perfektní znalost svých svěřenců. Skautská výchova se uskutečňuje i samotným prostředím oddílu, jeho atmosférou. Když se nemluví sprostě, nově příchozí člen brzy pochopí, že sprostá slova se tak nějak „nehodí“ a přestane je používat. Časem pak takovou atmosféru a správnost chování vstřebá a ztotožní se s tímto původně bezděky přijatým pravidlem.

Světové skautské hnutí je založeno na několika základních principech, jejichž plnění je rovněž součástí skautské výchovy:

- „*plnění povinností k Bohu,*
- *plnění povinností k bližním,*

³⁹ PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008, s. 145–146.

⁴⁰ KOMINAREC, I. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: Grafotlač, 2003, s. 108.

- *plnění povinností k sobě samému.*“⁴¹

Skaut by podle stanov hnutí měl být vždy:

- *„pravdomluvný,*
- *věrný a oddaný,*
- *prospěšný a pomáhá jiným,*
- *přítelem všech lidí dobré vůle a bratrem každého skauta,*
- *zdvořilý a ohleduplný,*
- *ochráncem přírody a cenných výtvorů lidských,*
- *poslušný rodičů, představených a vůdců,*
- *veselé mysli,*
- *spořivý,*
- *čistý v myšlení, slovech a skutcích.*“⁴²

Charta českého skautingu navíc ke skautské výchově dodává, že díky skautingu by měli vyrůstat z dětí lidé, kteří by měli být pilířem občanské společnosti, být ochotní a schopní utvářet svět kolem sebe k lepšímu.⁴³ Konkrétně by to měli být:

- Lidé čestní a zodpovědní a přesvědčení, že život je příležitost ke službě.
- Lidé otevření budoucnosti a schopní na sobě pořádky pracovat.
- Lidé činorodí a odhodlaní, nenechající se ovládat okolnostmi, ovšem aktivně utvářející vlastní život.
- Lidé praktičtí a tvořiví, zvládající nalézt řešení a dotáhnout je do konce.

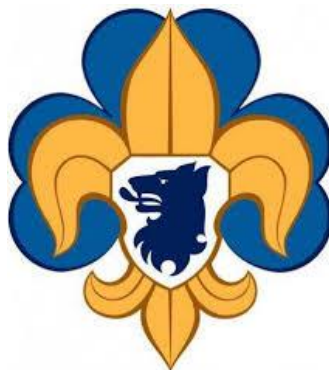
⁴¹ SSSČR. *Stanovy SSSČR* [online]. [cit. 2013–09–12].

⁴² SSSČR. *Stanovy SSSČR* [online]. [cit. 2013–09–12].

⁴³ SKAUT.CZ. *CHARTA českého skautingu na počátku 21. století* [online]. [cit. 2013–09–12].

- Lidé samostatní, schopní postarat se o vlastní potřeby a současně otevření spolupráci s ostatními.
- Lidé plně zapojení do života v různých společenstvích, snažící se o perspektivní rozvíjení vztahů, vytváření trvalých vazeb a sítí oboustranné podpory.
- Lidé, kterým nechybí sebejistota a radost.
- Lidé respektující duchovní hodnoty přesahující materiální svět a dávající životu smysl a směr.

Skauti skládají **skautský slib**, jehož znění je: *„Slibuji na svou čest, jak dovedu nejlépe plnit své povinnosti vůči Bohu a vlasti, plnit své povinnosti vůči sobě a zachovávat skautský zákon, tělem i duší být připraven/-a pomáhat bližním!“*⁴⁴ Pro skauty je rovněž charakteristické užívání některých specifických hesel, jako např. „Bud' připraven!“, „Naší snahou nejlepší bud' čin!“, „Bud' lepší dnes než včera!“, „Sloužím!“ nebo např. „Odpovědnost, spolehlivost, věrnost!“ Skauti mají rovněž své symboly a vlajky, např. lilie se lvem.

Obrázek 1 Znak skautů.⁴⁵

První skauti používali jako svůj symbol štítek s hlavou chodského psa, který jim namaloval Mikoláš Aleš, a to ještě předtím, než byl založen první samostatný spolek na českém území Junák – český skaut. Na onom štítku bylo napsáno i heslo „bud' připraven“. Tři listy lilie mají vlastní symboliku, kterou je možné vyložit různě:

⁴⁴ SSSČR. *Stanovy SSSČR* [online].[cit. 2013–09–12].

⁴⁵ NOSEK, V. *Skautská symbolika*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR. 2001, s. 11.

- prostřední list představuje kompasovou střílku ukazující správný směr (neobcházíme překážky a potíže, ale překonáváme je) a postranní listy varují, že pokud se skaut odkloní od správného směru, nikdy nedojde k cíli,
- tři listy lilie prezentují tři body skautského slibu,
- tři listy ztvárňují tři věkové kategorie: vlče – skaut – rover.

Za více jak 80 let existence skautského hnutí se česká skautská lilie měnila pouze tvarově (až na krátkou chvíli z druhé poloviny roku 1947, kdy byla snaha zařídit nový znak – lilii s malým státním znakem (lvem) uprostřed). Skautky od počátku nosily rovněž jen lilii jako skauti, ale od roku 1935 si ji začaly podkládat filcovým trojlístkem – a tak je tomu i v současnosti. Znak Junáka tvoří lilie se štítkem s psí hlavou, která je od roku 1992 doplněna trojlístkem na důkaz, že v jedné organizaci fungují jak skauti, tak i skautky.⁴⁶

Ke skautům rovněž patří skautský kroj, kterým je také vyjadřována příslušnost k hnutí. Původně se skládal z khaki košile, krátkých kalhot a klobouku se širokou střechou, šátku a skautské hole. V současnosti už je trochu volnější, často se objevují pestřejší barvy, i když u nás funguje spíše zachování tradice. Smyslem skautského kroje je mimo jiné i zakrývat všelijaké sociální rozdíly mezi skauty a podporovat tak pocit rovnosti všech skautů. Mezi skautské symboly patří i skautský pozdrav, sloužící hlavně jako způsob prokázání úcty např. při vztyčování vlajky, ovšem i jako oficiální pozdrav mezi skauty. Skautský pozdrav vypadá tak, že skaut zvedne pravou ruku tak, že palec překrývá malíček a zbývající tři prsty jsou vztyčeny vzhůru, dlaní před sebe. Skauti si na rozdíl od běžných zvyklostí podávají levou ruku (za současného odtáhnutí malíčku od ostatních prstů) aj.

1.3.3 Skautský program

Skautský program je barvitý. Náplň aktivit je variabilní a přizpůsobená jak věku, tak osobitým potřebám dětí. V oddílech se setkávají děti a mladí lidé s odlišnými schopnostmi, rozdílných národností či odlišného náboženského vyznání. Skauting je

⁴⁶ NOSEK, V. *Skautská symbolika*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR. 2001, s. 11.

otevřen všem a každému poskytuje možnost navázat nová přátelství. Skauti by měli život prožívat naplno. Berou ho do vlastních rukou a dělají to, co je baví. Fotí, píší články, slaňují skály, hrají na kytaru či sportují. Někteří sjíždějí se svými oddíly řeky a učí se postarat o sebe i posádku v lodi. Další objevují české krásy i Evropu na kolech.

Z těchto výprav mají děti spoustu zážitků. Skaut již od počátku svého působení hojně využíval zážitkovou pedagogiku již v době, kdy ještě nebyla pojmenovaná a definovaná. Nejpodstatnější je ale to, co se přitom učí mimochodem, a to, že má smysl se o něco snažit, zapojit se, spolupracovat, být součástí světa.⁴⁷

Skautská výchovná metoda je komplexní systém, který se snaží vést mladého jedince na cestě jeho vlastního růstu. Mezi nejdůležitější prostředky patří:

- respektování morálních hodnot,
- týmová práce v menších skupinách,
- sebevýchova,
- motivace dětí prostřednictvím příběhů,
- pobyt v přírodě,
- programy vedoucí k rozvoji sama sebe,
- průvodcovská role dospělých,
- pomoc společnosti,
- prostředí pro nové kamarádké vazby.⁴⁸

V oddílech se převádí skautský úděl do praxe. Program se v průběhu roku realizuje na schůzkách v klubovně, na hřišti či jinde. O víkendech vyjíždí oddíly na několikadenní akce ven do přírody. V létě pak aktivity oddílu završují tábory, které jsou obvykle stanové a trvají zhruba 4 týdny. Hlavním nástrojem aktuálního programu je **Stežka**. Ta nabízí skautům mnoho možností, jak na sobě pracovat, jelikož zahrnuje komplex aktivit a nápadů, jak se naučit něco nového o sobě, o jiných lidech, o přírodě

⁴⁷ SKAUT.CZ. *Skautský program* [online 2013–09–12].

⁴⁸ SKAUT.CZ. *Skautský program* [online 2013–09–12].

i celém světě. Některé činnosti ve Stezce si volí každý za sebe, jiné plní s menším týmem nebo celým oddílem. Všichni mají možnost si zvolit to své a dosáhnout cíle. Důraz se klade na kompetence – nestačí jen něco znát, ale mnohem významnější je umět své vědomosti využít ve vhodnou chvíli.

1.4 Zážitková pedagogika

Vzhledem k tomu, že dnešní mládež tráví svůj čas stále více spíše pasivněji, to znamená doma např. u televize apod., je problematika trávení volného času dítěte poměrně aktuálním problémem. Neustálý vliv moderních technologií včetně internetu a televize může mít na dítě poměrně neblahý vliv, pokud je takto odtrženo od běžného okolního světa.

Proto jsem se zaměřila především na děti navštěvující skautský oddíl. Ten svou širokou škálou činností, které probíhají v rozmanitém prostředí, nabízí účastníkům spoustu zážitků a citových prožitků. Ve skautských oddílech je zážitková pedagogika každodenní činností a prostředkem k dosažení socializace. Z každé výpravy si děti vezou důležitý zážitek, prožitek či poznatek, který by pasivním trávením volného času nikdy nepoznaly. Většina činností se koná venku, nejčastěji v přírodě v nepřipraveném – přirozeném prostředí, tím je o zážitky celé skupiny postaráno. Události si děti sdělují, rozebírají situace, nalézají společné řešení, učí se respektovat své možnosti i možnosti ostatních. Jejich průvodce má jasný směr nebo cíl, je stále nablízku, připraven pomoci či poradit.

V názvu této práce jsou zmíněny pojmy mimoškolní aktivity a výchova. Oba pojmy se pak spojují v pojmu zážitková pedagogika. Zážitková pedagogika je pedagogický směr, který zážitku využívá jako prostředku výchovy. Zážitkově pedagogické přístupy vytvářejí situace, které jedinci umožňují vlastním, osobitým a konkrétním prožitím odhalit neznámé jedinečné oblasti, dosáhnout vědomosti a získat empirické poznatky. Za základ se považuje princip takového účinku, že zkušeností, které se bezprostředně prožívají, na nichž se staví, postihují a přímo se dotýkají něčeho, co člověk sám zažil a cítil, nebo viděl, se již nemůže zbavit. Ve vědomí účastníka zážitkové pedagogiky zůstává za zážitky silného působení trvalá stopa. Proces prožívání do určité míry

stimuluje, organizuje, zaměřuje a zabezpečuje příznivé až optimální dopady na dítě a zároveň napomáhá pedagogické snaze o růst a zdokonalování, o kultivaci osobnosti.

Zážitkovou pedagogiku zařazuje Kominarec⁴⁹ mezi humanisticky zaměřené pedagogiky, jejich cílem je pozorovat rozvoj osobnosti dítěte, jeho aktivitu ve vztahu k vnějšmu okolí. Pod pojmem zážitek pak chápe vnitřní prožívání určité události, respektive vnitřní stav jedince, který je jeho reakcí na vztah k vnější realitě. Úlohou zážitkové pedagogiky je proto připravit jedince pro aktivní řešení zážitkových situací, které jsou blízké skutečné realitě života. Základní znaky pedagogiky zážitku lze podle Kominarce shrnout do těchto bodů:⁵⁰

- Zážitková pedagogika vytváří možnosti získávat i v podnětně chudém prostředí dostatek bezprostředních zkušeností.
- Získané zkušenosti nejsou odtrženy od životní reality, naopak mají konkrétní všední vztah.
- Prožitá zkušenost, navazující na dřívější zážitky, je zachycena jak zevně a objektivně, tak dochází k jejímu zvnitřnění a prohloubení jedincem, což vytváří předpoklad trvalého vlivu zážitků.
- Nové zkušenosti mají povahu vážnosti, jelikož požadavky na člověka jsou reálné a situace vyžadují okamžité rozhodnutí i rychlé jednání a neposkytují prostor pro zmaření vlivu okolnosti.
- Formy pedagogiky zážitku vytvářejí pozitivní předpoklady učení se sociálnímu chování tím, že eventuální skupinové konflikty jsou okamžitě patrné, ale rovněž je možné je ihned rozeznat, pochopit a bezprostředně eliminovat.
- Zážitková pedagogika přispívá k rozšíření individuálního obzoru získáním kontrastních zkušeností daleko od běžného dne srovnáním sebe sama se členy kolektivu, podobně jako se dříve získanými zkušenostmi a osvojenými modely řešení problémů.

⁴⁹ KOMINAREC, I. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: Grafotlač, 2003, s. 30.

⁵⁰ VÁŽANSKÝ, M., SMĚKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. Paido, 1995, s. 135–136.

- Zážitekově pedagogické aktivity podporují osobní rozvoj získáním limitních zkušeností. K tomu patří střetnutí s vlastním organismem, reflexe běžných vzorů a rolí a schémat chování, stejně jako forma vypořádání se s méně známými životními zkušenostmi.
- Ke klíčovým okamžikům zážitkové pedagogiky patří akcent na jednání a přímou empirii proti „pouhému mluvení“, na aktivizaci lidských potřeb i pomoc při jejich uspokojování, na snahu při utváření úplně jiných vztahů mezi účastníky a vedoucími.
- Zážiteková pedagogika se jasně odlišuje od nabídky běžných extrémních dobrodružství díky demokratické spolupráci zúčastněných místo principu rozkaz – poslušnost, učení se na důsledcích svého chování místo postoupení odpovědnosti hierarchickým strukturám, zřeknutí se předstíraných obrazů světa ve prospěch budování osobních společných i názorových soustav, hromadné zdolávání úkolů místo konkurence a principů soutěživosti, společné mínění, pocit spravedlnosti, schopnost organizace, osvědčení se v nečekaných situacích.
- Zážiteková pedagogika uspokojuje zejména požadavky mladých lidí; zahrnuje vysokou atraktivitu aktivit a událostí.

Prvky zážitkové pedagogiky využívá ve svém působení i skauting.

2. Praktická část

Následující část je praktickou částí, ve které provedeme šetření, které se zabývá níž uvedenými cíli. Výstupem je interpretace výsledků, které jsou zpracovány v grafech.

2.1 Cíle šetření

- Cílem šetření bylo zjistit, jestli se intenzivní mimoškolní výchova ve volném čase projevuje i v běžném životě (i mimo skautský oddíl), konkrétně pak na prosociálním chování dětí a ověřit tak přínos a význam skautské výchovy u dětí základních škol.
- Dílčím cílem bylo porovnat míry prosociálního chování u dětí navštěvujících skautské oddíly (jako následku skautské výchovy) ve srovnání s ostatními.
- Dalším dílčím cílem bylo prozkoumat, jestli se chování dětí navštěvujících skautský oddíl shoduje se standardy a principy Skauta.

2.2 Metodologie

Metodologie šetření spočívala v kvantitativním šetření. Byl sestaven dotazník a rozdán: dětem (skautům), dětem (neskautům), rodičům, dále učitelům, vedoucím oddílu dětí navštěvujících skautský oddíl. Dotazníky byly očíslovány, aby se zajistila anonymita. (skaut 12, kamarád 12, rodič 12, učitel 12...) Dále byly dotazníky správně přiřazeny, aby šlo např. i porovnat, jestli se názory učitele, rodiče aj. na jedno dítě shodují.

2.2.1 Podmínky šetření

Respondenti

Šetření se týkalo **15 dětí navštěvujících skautský chlapecký oddíl ve věku od 10 do 14 let**. Jsou to děti, které navštěvují oddíl již několikátým rokem a mají za sebou

skautský slib. Tudiž jsou skauti. 77% dětí žije v úplné rodině, z toho je třetina těch, kteří žijí v úplné rodině s prarodiči. Zbytek dětí, tedy 23%, žije v rodině neúplné.

Skupina odpovídajících respondentů je poměrně pestrá:

- respondenti děti
- respondenti dospělí, kteří jsou ve styku s dětmi nejčastěji - rodiče, učitelé, rádci z oddílu

Následné vyhodnocení sledovalo i to, zda se shodují odpovědi výše uvedených dospělých nebo zda jsou tito ovlivněni svým vztahem k dítěti.

Počet rozdaných dotazníků byl 135.

- 15 dotazníků vyplněných dětmi (skauty)
- 15 dotazníků vyplněných rodiči (jedno dítě – jeden rodič)
- 15 dotazníků vyplněných rádce (ke každému dítěti)
- 15 dotazníků vyplněných učitelem základní školy nebo gymnázia
- 15 dotazníků vyplněných od kamarádů skautů

Z toho dotazníků týkající se dětí, které nechodí do skauta

- 15 dotazníků vyplněných dětmi
- 15 dotazníků vyplněných rodiči dětí
- 15 dotazníků vyplněných učitelem základní školy nebo gymnázia
- 15 dotazníků vyplněných od kamarádů

Aby návratnost dotazníků byla co největší, motivovala jsem děti odměnou (baterka-„čelovka“ s led žárovkami).

Čas šetření

Šetření probíhalo v průběhu pěti měsíců.

Místo šetření

Místo šetření bylo místem letního skautského tábora oddílu chlapců na Praze 4 ve věku 10 až 14 let.

Kontrolní, srovnávací, skupinou byly děti, které do Skauta nechodí. Byly to děti ze základní školy z Prahy 4.

Sběr a návratnost

Dotazníky týkající se skautů se vrátily poměrně rychle. Kromě učitelů ze ZŠ byla 100 procentní návratnost, jelikož jsem je rozdala na měsíčním skautském táboře. Děti i rádcí je vyplnili ihned. Rodiče spolupracovali také výborně a vyplnili dotazník při návštěvním dni. Zbyly tedy jen dotazníky pro učitele. Dárek -baterka, kterou jsem děti stále motivovala, splnila svůj účel a v říjnu se vrátilo 80% dotazníků od učitelů ze ZŠ.

V kontrolní skupině dětí „neskautů“ byla návratnost jiná, i když počáteční nadšení dětí i motivace byly stejné. Vrátily se pouze dva dotazníky. Proto jsem byla nucena orientovat šetření jiným směrem, než byl můj počáteční záměr.

2.2.2 Otázky v dotazníku

Šetření bylo provedeno pomocí dotazníků, které byly vyplňovány zcela anonymní formou. Samotný dotazník byl sestaven ze dvou typů otázek – polozavřených (výběr ze zadaných odpovědí s možností vlastní odpovědi) a zavřených (výběr jen ze zadaných odpovědí). Dotazníky, které byly vypracovány, jsou v přílohách této práce.

V dotazníku pro děti byly otázky sledující témata týkající se:

- trávení volného času
- osobního rozvoje souvisejícího s prosociálním chováním – řešení problémů
- morálky, autority, cti

Do těchto skupin byly zařazeny příbuzné otázky vzhledem ke společné interpretaci.

- Je dítě soběstačné?
- Je dítě aktivní?
- Je dítě zdvořilé?
- Je dítě ohleduplné?
- Má dítě vztah k přírodě?
- Je skautský oddíl vhodným prostředím pro navazování kamarádkých vztahů?
- Je dítě samostatné v řešení problémů?
- Zastávají děti nějaké morální zásady?
- Ctí děti navštěvující skautský oddíl morální hodnoty více než děti, které do skautu nechodí?
- Jaká část dětí se aktivně věnuje sportu, a jak často?

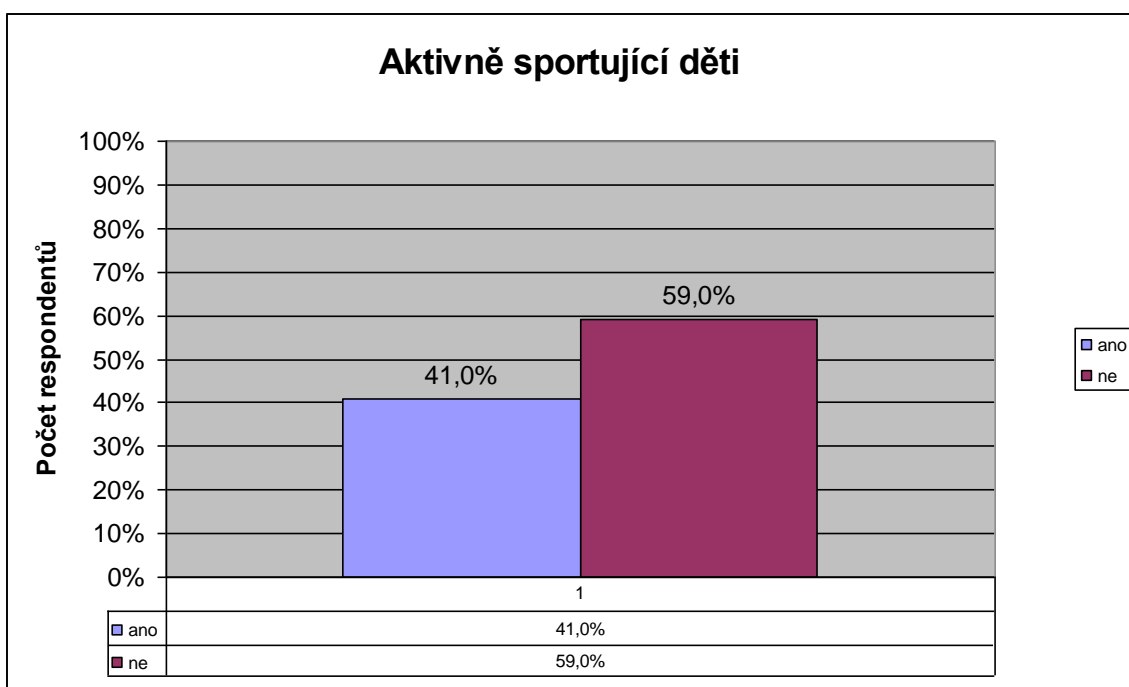
2.3 Vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku a interpretace

2.3.1 Otázky k tématu formy trávení volného času

Věnuješ se aktivně sportu?

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

- a) Ano
- b) Ne

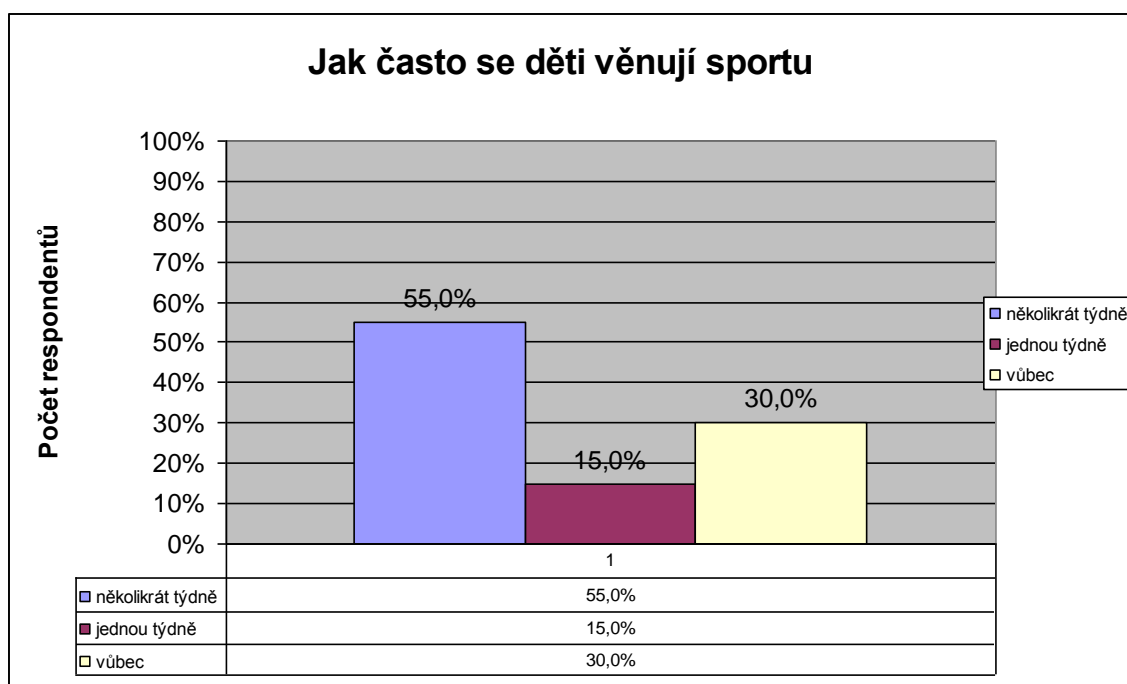
Graf č. 1: Aktivně sportující děti

V první otázce dětské respondenty uváděli, zda se aktivně věnují sportu. Z celkového počtu jich kladně odpovědělo 41%. Zbytek uvedlo zápornou odpověď, aktivně se sportu tedy nevěnují, ovšem uvedli, že sport provozují jako volnočasovou aktivitu, takto odpověděla polovina z těch, kteří žádný sport aktivně nepěstují.

Jak často?

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

- a) Několikrát týdně
- b) Jednou týdně
- c) Vůbec

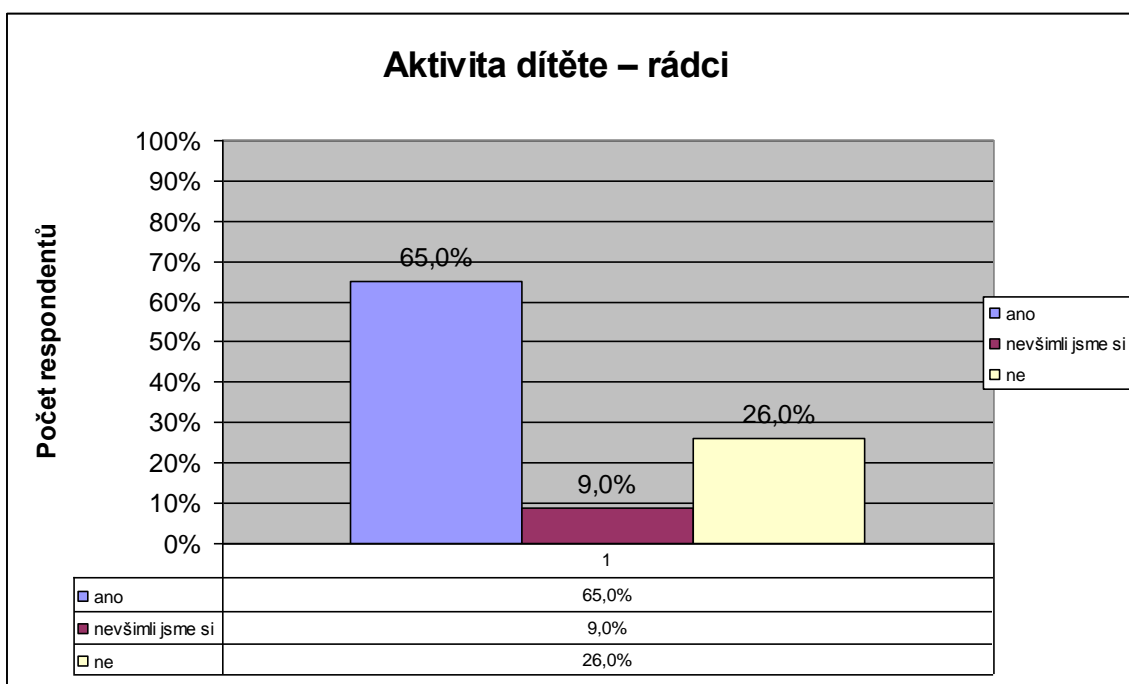
Graf č. 2: Jak často se děti věnují sportu

V této otázce měli respondenti zodpovědět, jak často se věnují sportovní činnosti. 30% uvedlo možnost vůbec, jedná se o ty, kteří v předchozí otázce uvedli, že sport nepěstují ani ve volném čase. 15% uvedlo, že se sportu věnují jednou do týdne, většinou se jedná o ty, kteří se sportu věnují jen jako koníčku. 55% zvolilo první možnost, sportu se tedy věnují několikrát do týdne.

Je dítě aktivní?

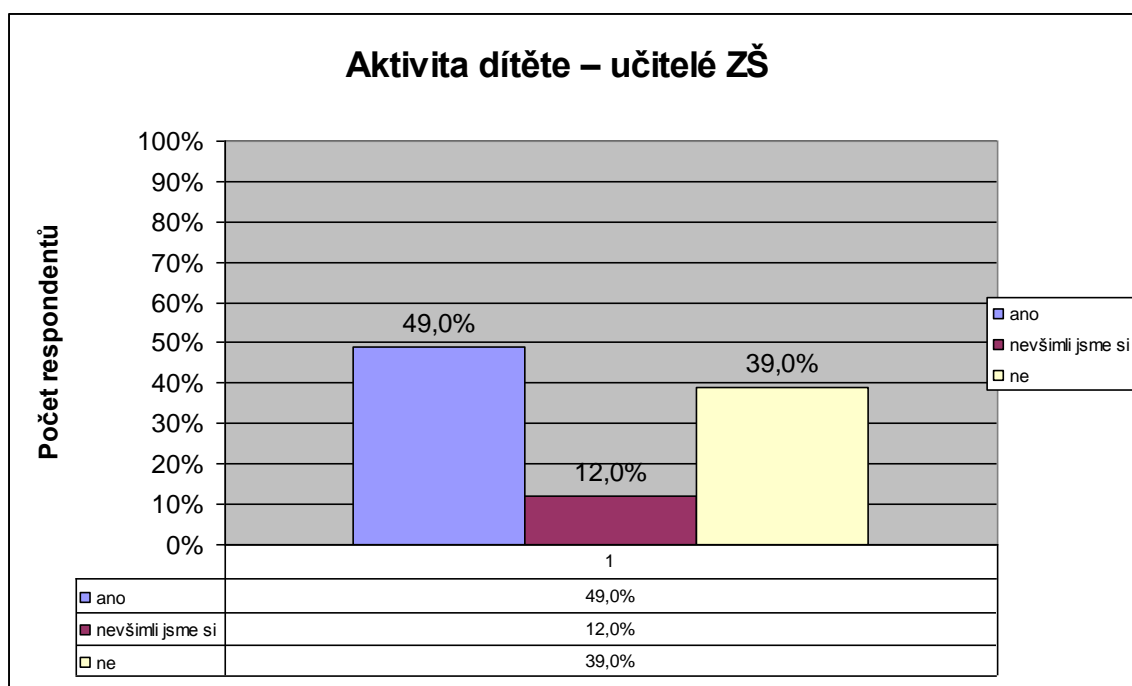
(Otázka, na kterou odpovídali rádcí, učitelé a rodiče dítěte)

- a) Ano
- b) Nevšimli jsme si.
- c) Ne

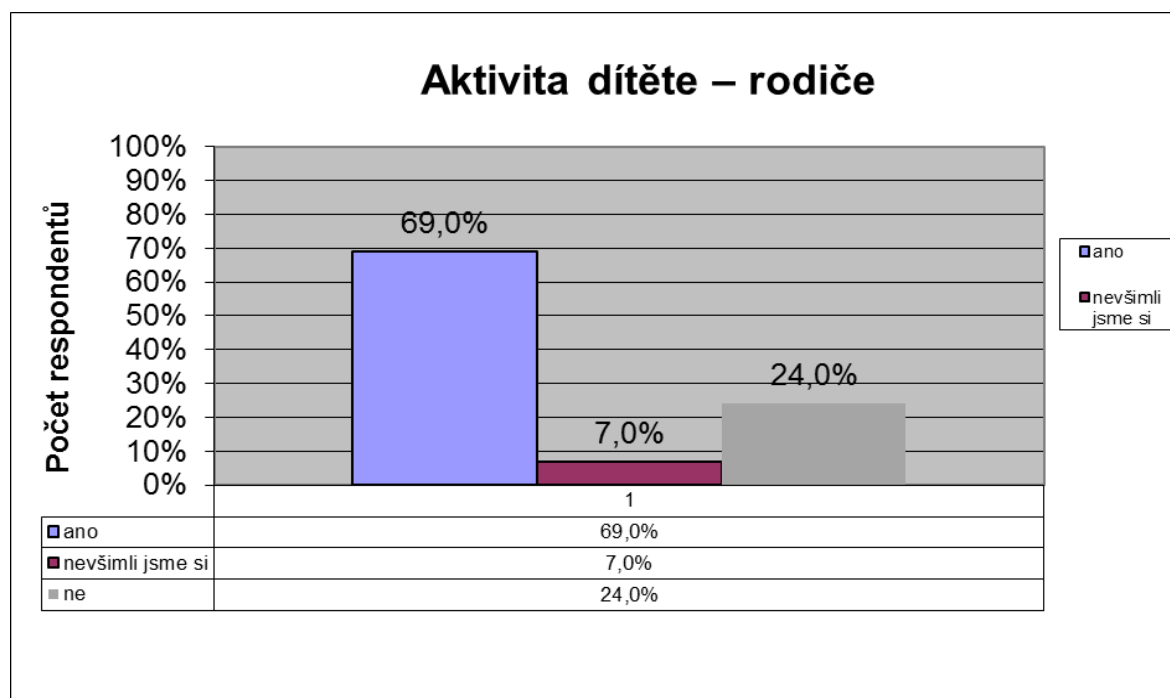
Graf č. 3: Aktivita dítěte – rádci.

Ve druhé otázce se měli rádci a učitelé zamyslet nad aktivitou dětí. 65% rádců uvedlo, že děti projevují uspokojivé množství aktivity. Jen 9% si nevšimlo a 26% uvedlo, že děti nejeví známky aktivity.

Graf č. 4: Aktivita dítěte – učitelé ZŠ.

Méně než polovina učitelů je přesvědčena o tom, že svěřené děti projevují dostatečné množství aktivity, jedná se o 49%. 12% respondentů uvedlo, že si ničeho nevšimli a 39% uvedlo, že rozhodně ne.

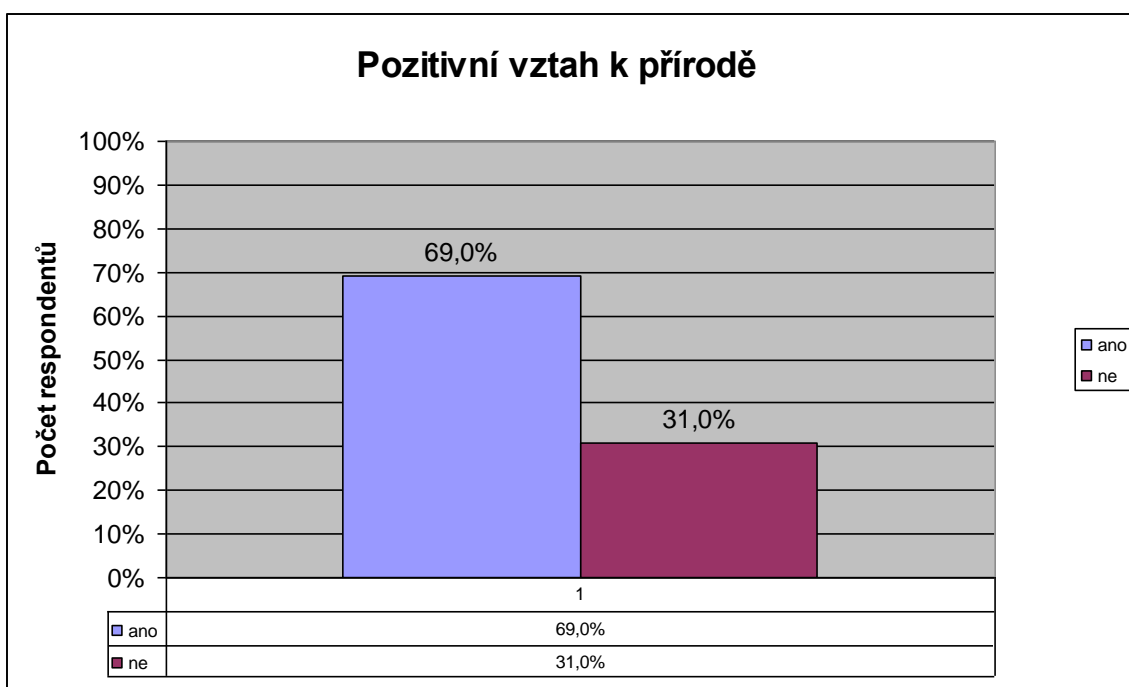
Graf č. 5: Aktivita dítěte – rodiče.

V této otázce nebyl již tak obrovský rozdíl v odpovědích jako v předchozí otázce, nicméně si 69% rodičů myslí, že jejich dítě projevuje dostatečnou aktivitu, 7% si nevšimlo a 24% přiznává, že jejich dítě by mohlo projevovat aktivitu daleko větší, uvedlo tedy možnost, že dítě není příliš aktivní.

Máš pozitivní vztah k přírodě?

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

- a) Ano
- b) Ne

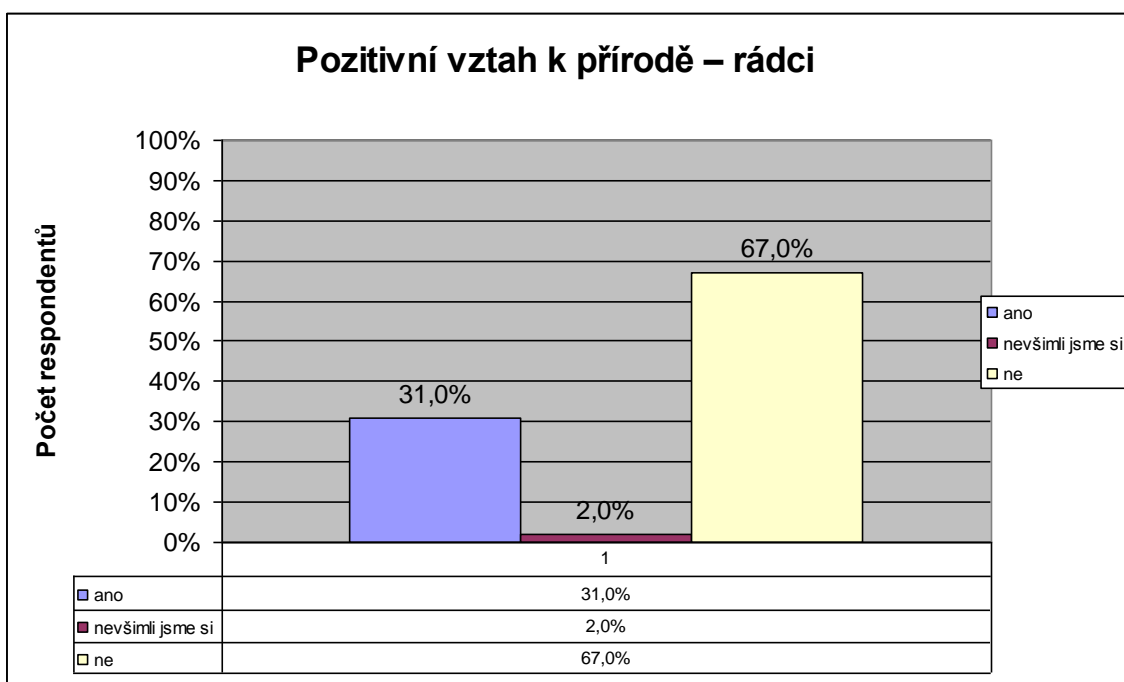
Graf č. 6: Pozitivní vztah k přírodě.

Otázka číslo devět se zabývala pozitivním vztahem k přírodě. Je bezesporu pozitivním zjištěním, že nadpoloviční většina dnešních dětí má k přírodě kladný vztah. Tuto možnost zvolilo 69% respondentů. 31% uvedlo, že přírodu nevyhledává, protože k ní nemá žádný vztah.

Myslíte, že má dítě pozitivní vztah k přírodě?

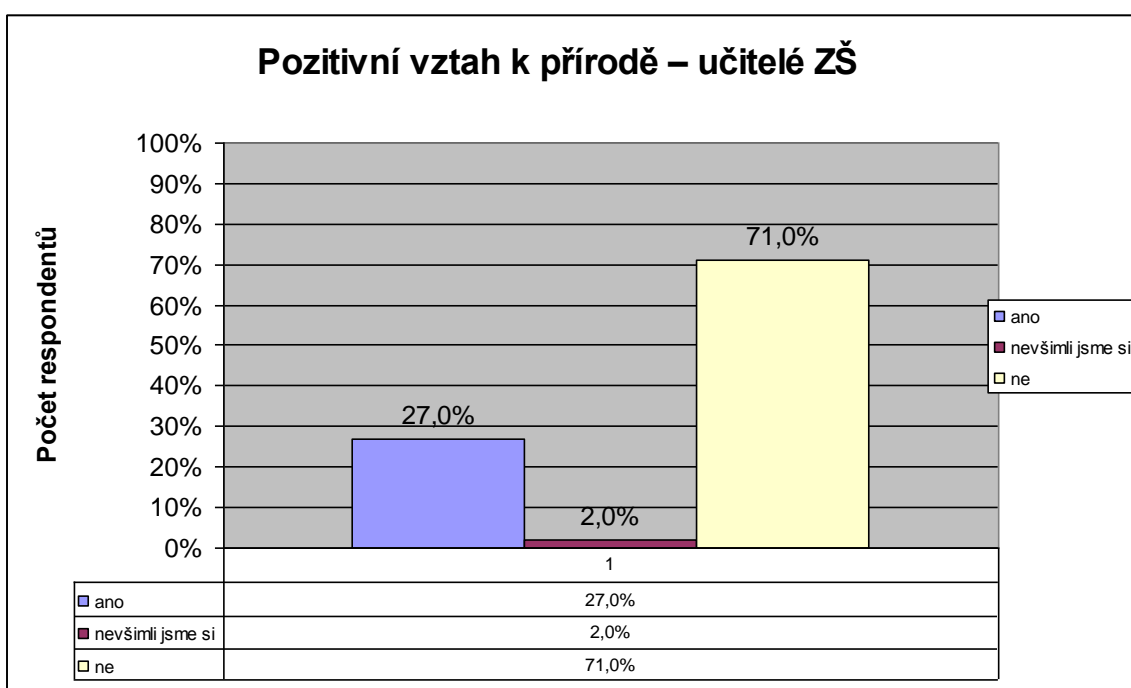
(Otázka, na kterou odpovídali rádci, učitelé a rodiče dítěte)

- a) Ano
- b) Nevšimli jsme si.
- c) Ne

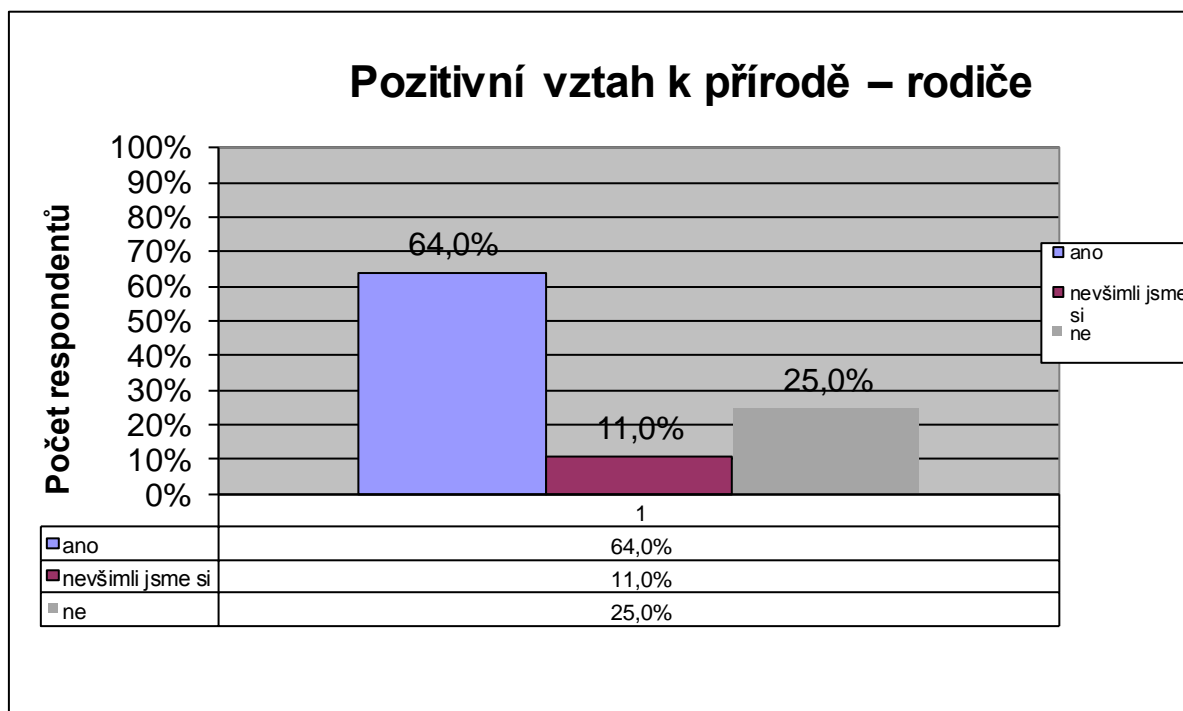
Graf č. 7: Pozitivní vztah k přírodě – rádcí.

Pozitivní vztah k přírodě u dětí zaznamenalo jen 31% rádců. 2% z nich přiznávají, že si ničeho nevšimli a plných 67% rádců je přesvědčeno, že děti vztah k přírodě nemají.

Graf č. 8: Pozitivní vztah k přírodě – učitelé ZŠ.

Odpovědi učitelů a rádců jsou v tomto případě poměrně obdobné. 27% učitelů si myslí, že děti k přírodě mají kladný vztah, 2% si není jisto a 71% z nich si myslí, že určitě ne.

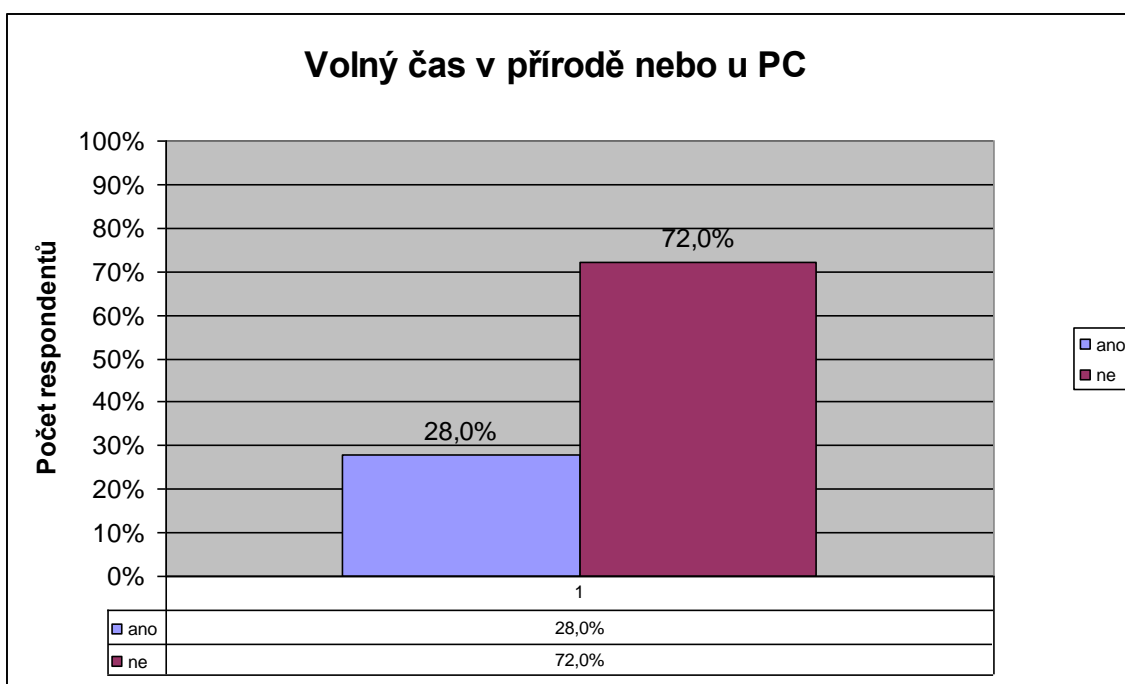
Graf č. 9: Pozitivní vztah k přírodě – rodiče.

Odpovědi rodičů jsou opět o něco pozitivnější než odpovědi rádců a učitelů, i když to může být dáno také tím, že s dětmi stráví mnohem víc z jejich volného času a vnímají tedy celou situaci jinak. 64% je přesvědčeno, že jejich děti mají k přírodě kladný vztah. 11% si nevšimlo, nebo si tímto není jisto a jen 25% si myslí, že jejich dítě k přírodě nijak zvlášť hezký vztah nemá.

Trávíš volný čas raději v přírodě než u počítače?

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

- a) Ano
- b) Ne

Graf č. 10: Volný čas v přírodě nebo u PC

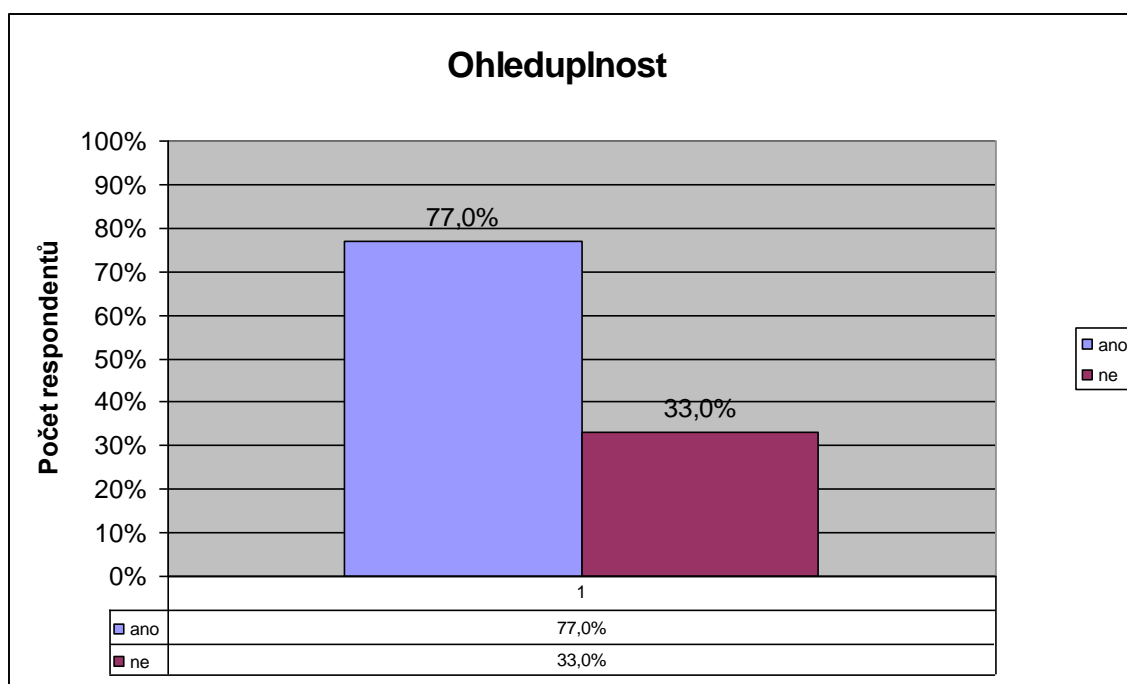
V této otázce se měli děti zamyslet, jestli je pro ně příjemněji strávený čas u počítače nebo v přírodě. Jen 28% uvedlo, že čas stráví raději venku v přírodě než doma hraním počítačových her. Většina bohužel uvedla, že mnohem raději než venku tráví čas právě s počítačovými hrami, jedná se o 72% ze všech dětských respondentů.

2.3.2 Otázky týkající se osobního rozvoje související s prosociálním chováním

Jsi ohleduplný?

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

- a) Ano
- b) Ne

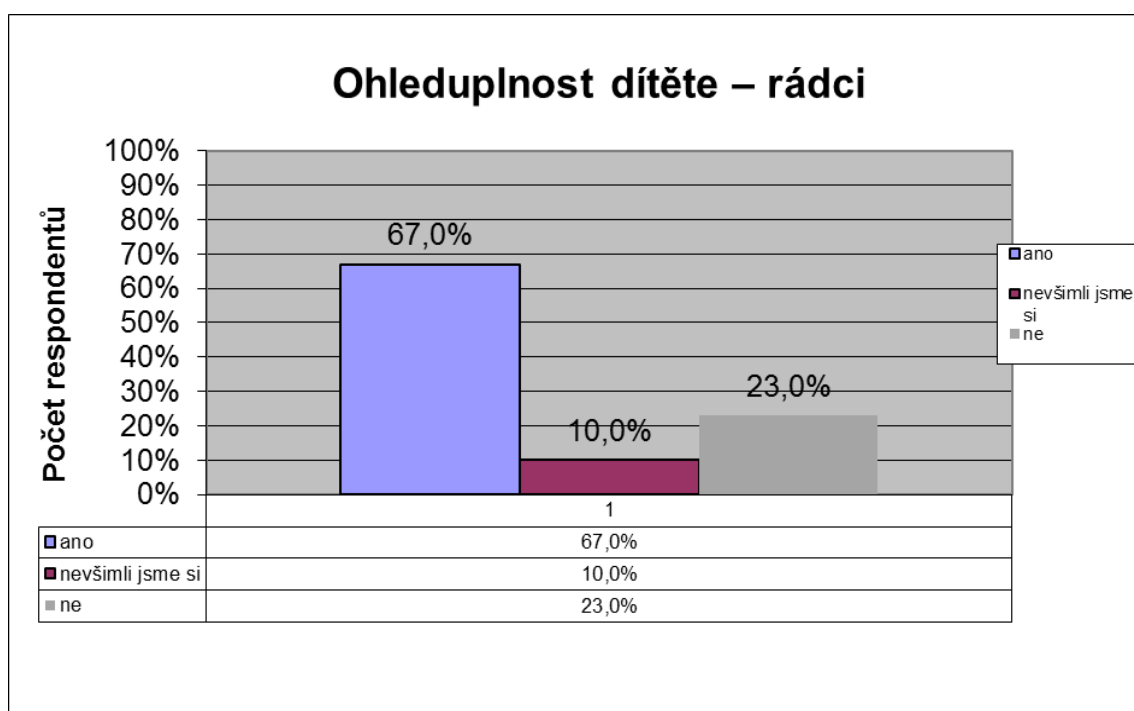
Graf č. 11: Ohledupnost.

Tato otázka byla zaměřena na to, zda si děti o sobě myslí, že jsou ohleduplní. Samozřejmě se jedná opět o zcela subjektivní a ne příliš objektivní sebehodnocení, což je potřeba brát v potaz. Za ohleduplné se považuje 77% dotázaných dětí. 33% si v této otázce nebylo jisto nebo zvolilo možnost ne.

Zhodnotili byste dítě jako ohleduplné?

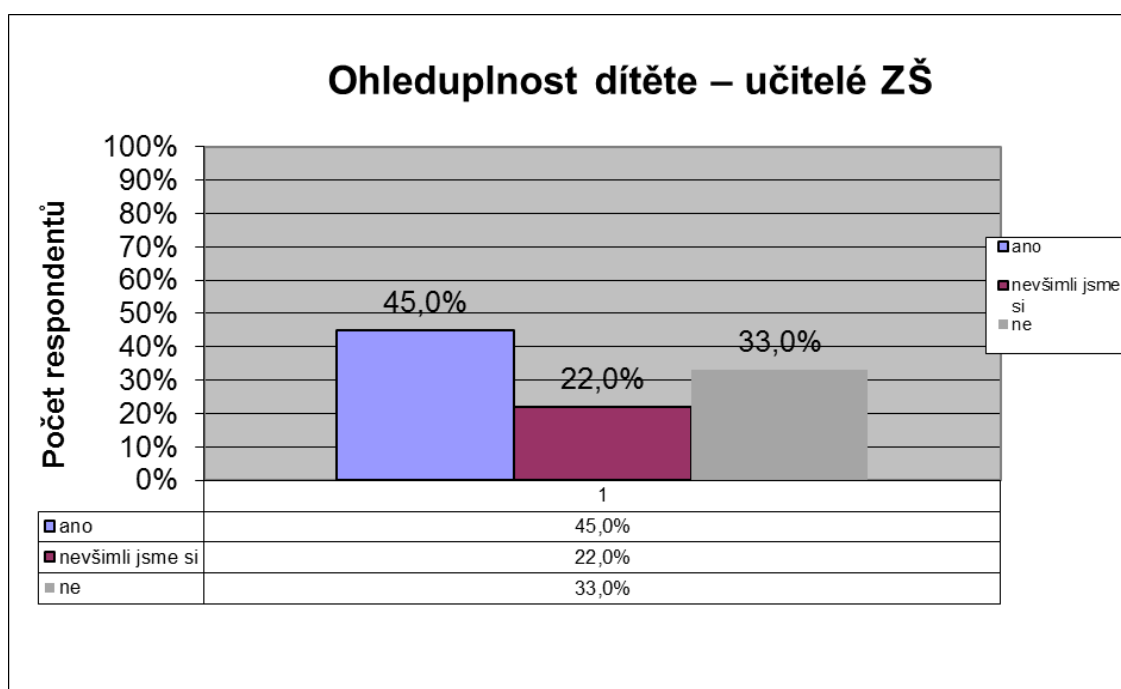
(Otázka, na kterou odpovídali rádci, učitelé a rodiče dítěte)

- a) Ano
- b) Nevšimli jsme si.
- c) Ne

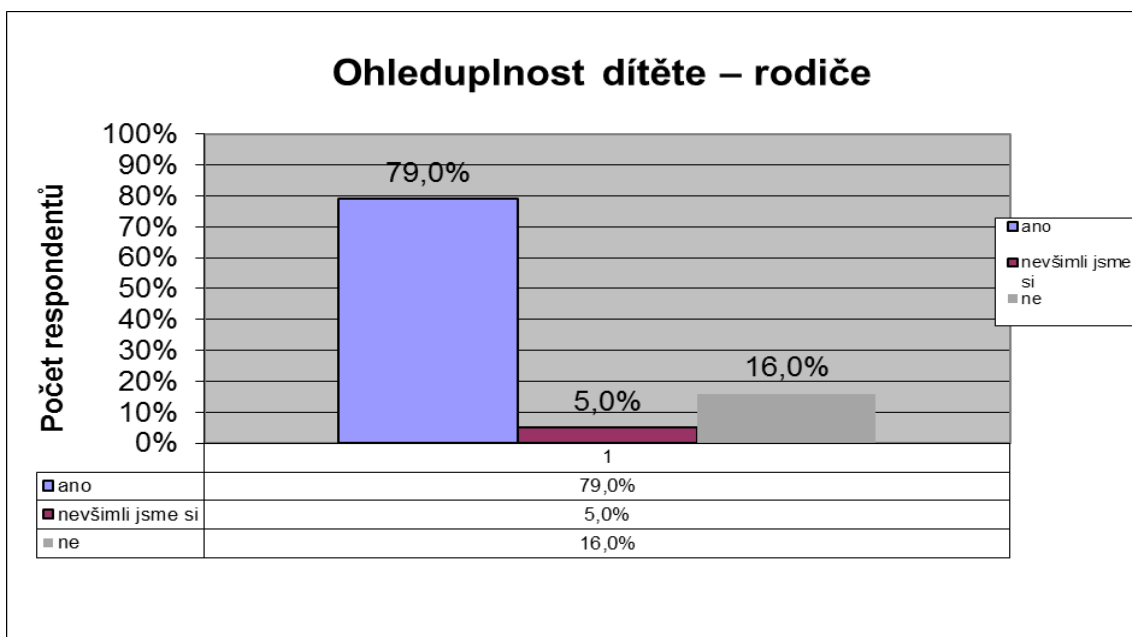
Graf č. 12: Ohleduplnost dítěte – rádci.

V této otázce měli učitelé, rádci a rodiče zhodnotit, jak je dítě ohleduplné. 67% rádců si myslí, že svěřené děti jsou poměrně ohleduplné nejen k ostatním dětem, ale i k ostatnímu okolí. Jen 10% uvedlo, že si nevšimlo a 23% si myslí, že děti rozhodně ohleduplné nejsou.

Graf č. 13: Ohleduplnost dítěte – učitelé ZŠ.

Na výše uvedeném grafu jsou zobrazeny odpovědi učitelů. Oproti rádcům se jedná o poměrně velký rozdíl v odpovědích, což může být samozřejmě dáno tím, že učitel má na starosti velké množství dětí, proto porovnání vlastností u jednoho z nich může být poměrně zavádějící. Jen 45% z nich uvedlo možnost ano. 22% učitelů si ničeho nevšimlo a 33% uvedlo, že svěřené děti se jim nezdarují příliš ohleduplné.

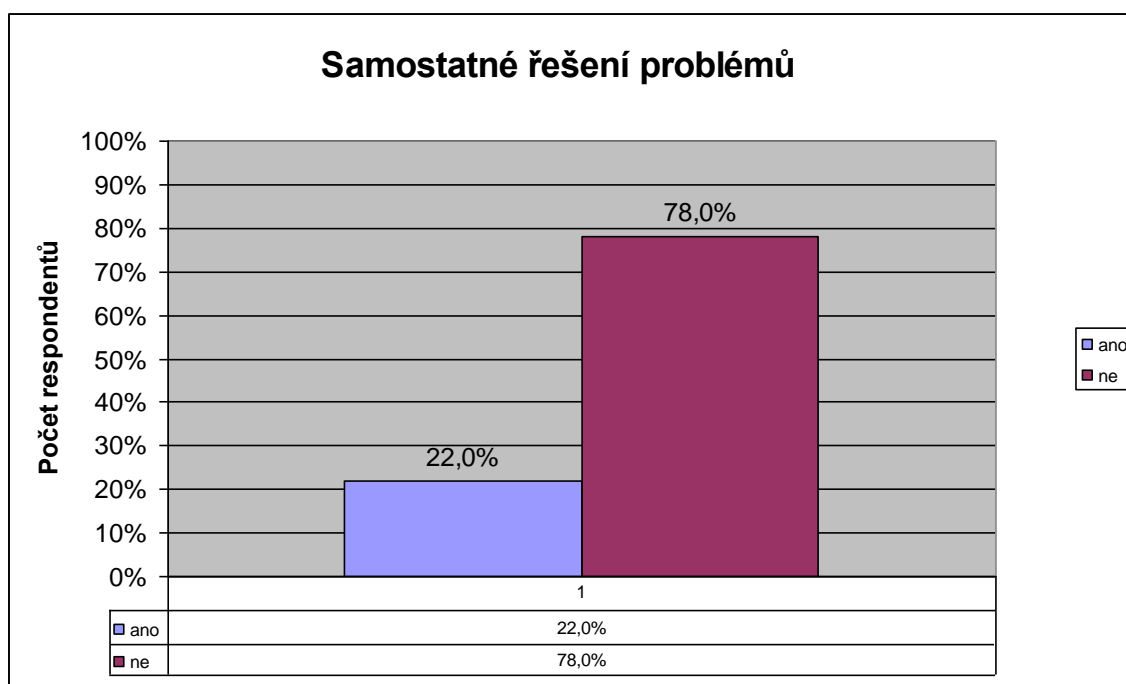
Graf č. 14: Ohleduplnost dítěte – rodiče.

Na tuto otázku odpovídali taktéž i rodiče. Zde je opět markantní rozdíl oproti odpovědím učitelů a rádců. 79% uvádí, že jejich dítě je rozhodně ohleduplné. Jen 5% si nevšimlo a 16% si myslí, že jejich děti ohleduplné nejsou.

Řešíš své problémy sám, pokud to jde? (spory mezi vrstevníky)

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

- a) Ano
- b) Ne

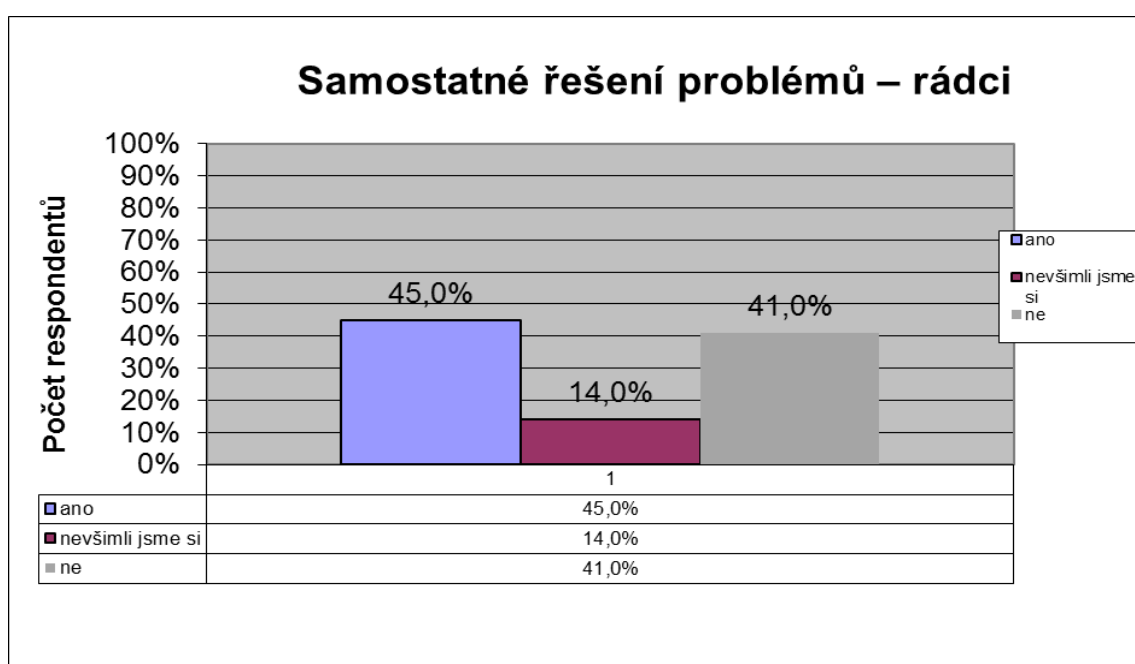
Graf č. 15: Samostatné řešení problémů.

V předposlední otázce se měli respondenti zamyslet nad tím, zda jsou samostatně schopni řešit problémy, zejména spory mezi vrstevníky a podobné problémy. Jen 22% přiznalo schopnost problémy řešit samostatně bez pomoci ostatních. 78% uvedlo, že nemá přílišnou schopnost řešit svoje problémy, většinou k jejich řešení potřebuje pomoc ostatních.

Dokáže nalézat samostatné řešení problémů?

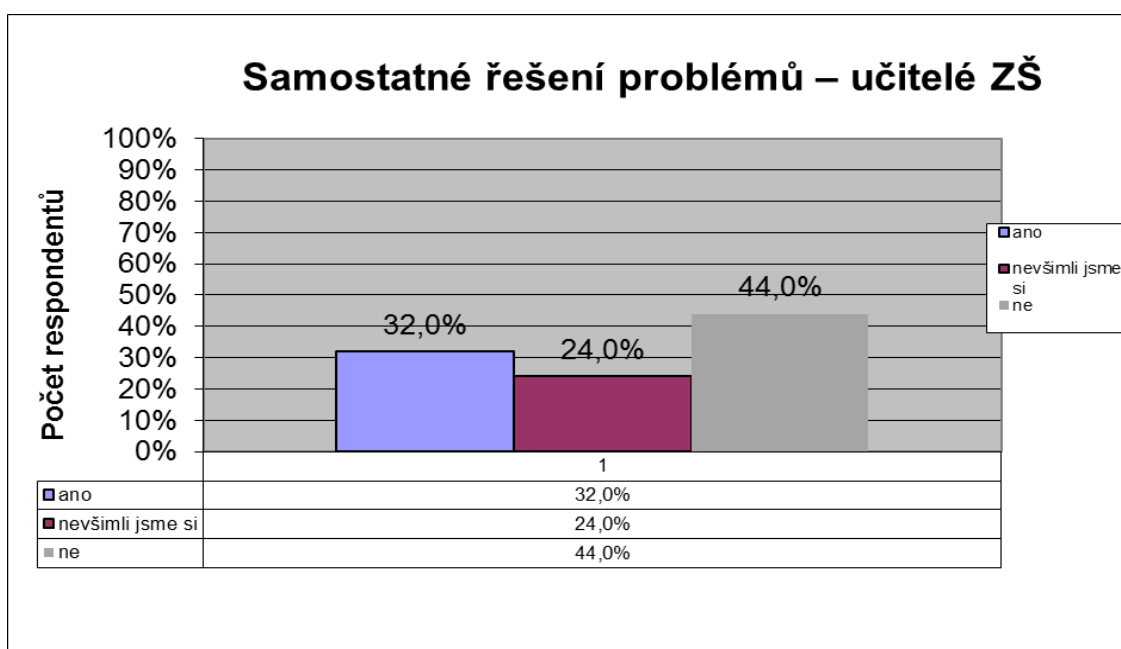
(Otázka, na kterou odpovídali rádcí, učitelé a rodiče dítěte)

- a) Ano
- b) Nevšimli jsme si.
- c) Ne

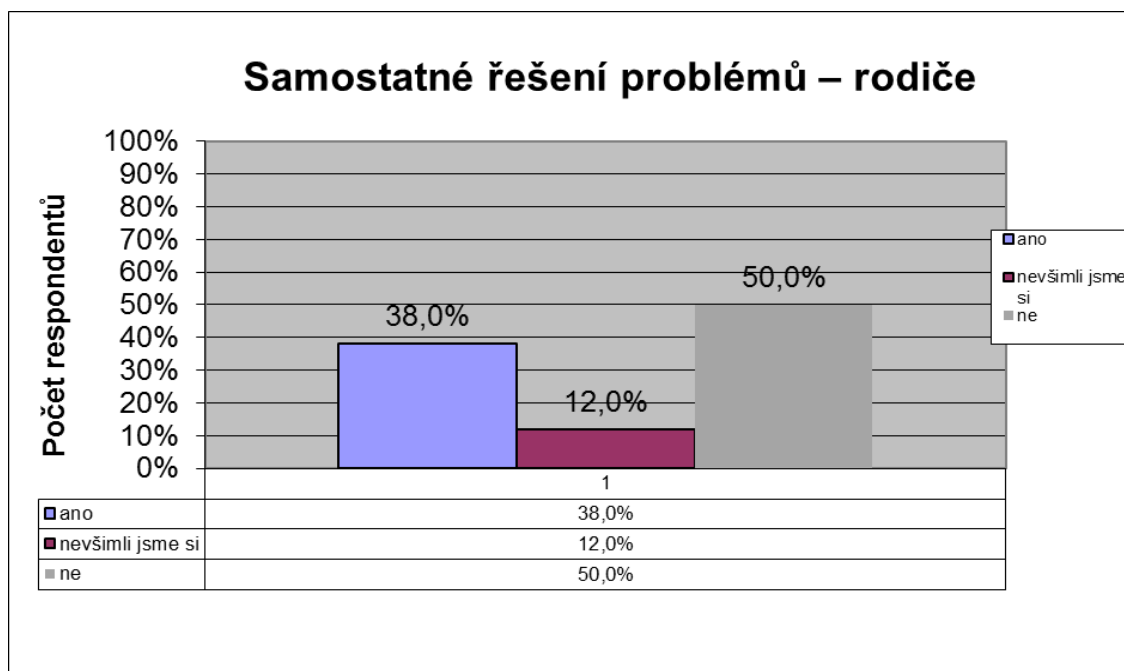
Graf č. 16: Samostatné řešení problémů – rádcí.

45% rádců si myslí, že svěřené děti si umějí velmi často poradit samostatně s řešením problémů, nebo potřebují jen malou podporu od okolního prostředí. 14% si ničeho nevšimlo nebo si není jisto a 41% si myslí, že se děti spoléhají spíše na pomoc ostatních a své problémy se ani nepokouší řešit samostatně.

Graf č. 17: Samostatné řešení problémů – učitelé ZŠ.

32% učitelů uvedlo, že děti si většinou se svými problémy dokážou poradit samy. 24% si nevšimlo nebo si není jisto. 44% učitelů je přesvědčeno, že si děti nedokážou s problémy poradit samostatně

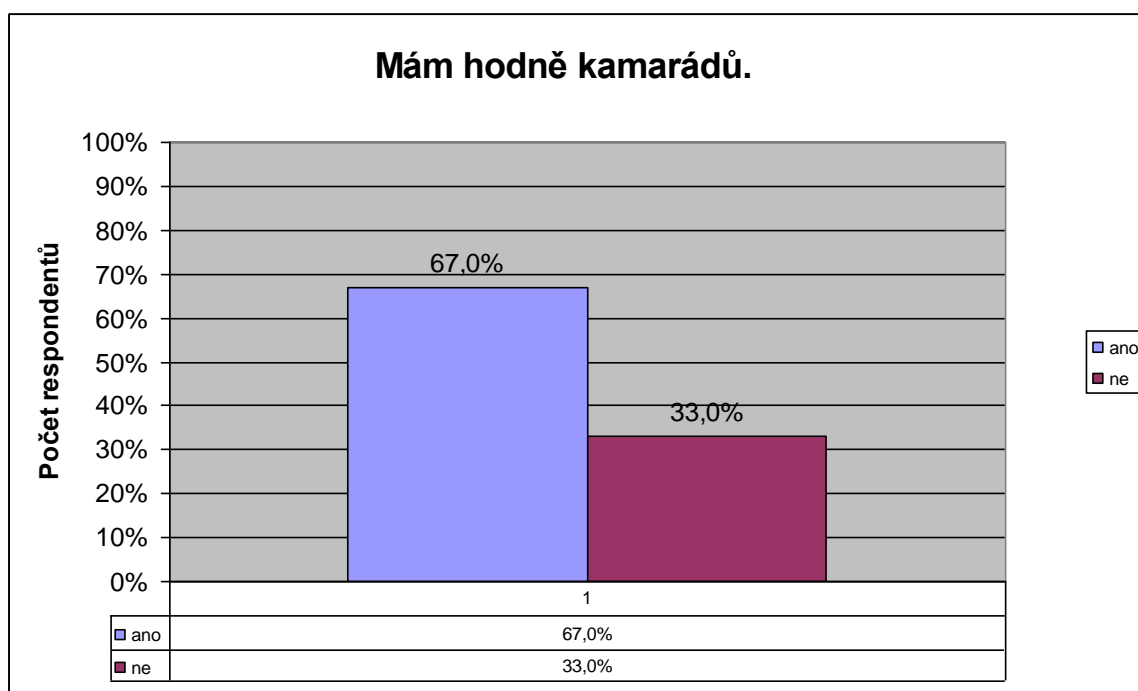
Graf č. 18: Samostatné řešení problémů – rodiče.

38% rodičů uvedlo, že se snaží, aby jejich děti byly schopny si se svými problémy poradit samostatně. 12% si ničeho nevšimlo nebo si není touto odpovědí jisto. Oproti tomu celá polovina, tedy 50% uvedlo, že si jejich děti se svými problémy nedokážou poradit samostatně, ovšem na druhou stranu třetina z nich přiznává, že jim tuto situaci velmi ulehčují.

Řekl bys, že máš hodně kamarádů?

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

- a) Ano
- b) Ne

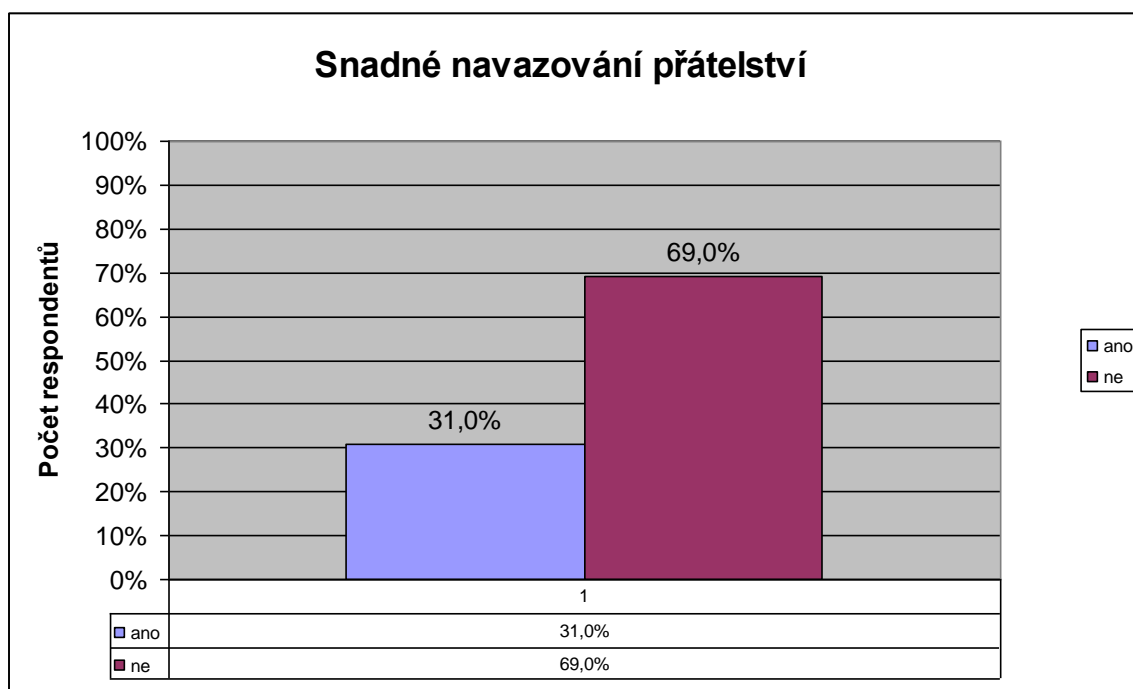
Graf č. 19: Mám hodně kamarádů.

V této otázce měli dětské respondenty zhodnotit, zda mají hodně kamarádů. Je zapotřebí si ale uvědomit, že v této otázce hraje velkou roli obrovské množství vlivů. Je totiž zcela subjektivní vnímání pojmu kamarádství. Je možné považovat za kamaráda někoho, s kým se bavím o běžných věcech? Nebo naopak lze za kamarády považovat jen ty, se kterými nás pojí úzký vztah? Většina z dotázaných si myslí, že má hodně kamarádů, odpovědělo tedy kladně, jedná se o 67%. Zbýlých 33% odpovědělo záporně.

Navazuješ snadno přátelství s dětmi tvého věku?

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

- a) Ano
- b) Ne

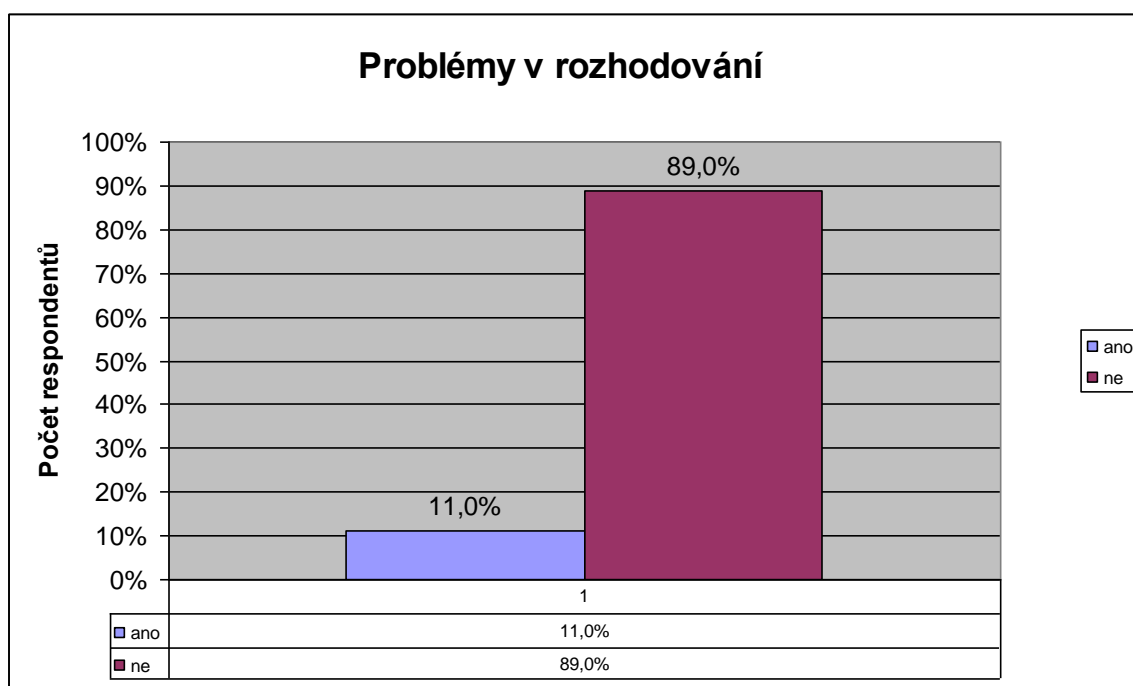
Graf č. 20: Snadné navazování přátelství.

V této otázce měli dotázaní zodpovědět, jak snadno navazují přátelství s ostatními vrstevníky. Pouze 31% na tuto odpověď odpověděli kladně. Zbylých 69% uvedlo zápornou možnost, mají v navazování přátelství tedy problémy.

Dělá ti problém se rozhodovat?

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

- a) Ano
- b) Ne

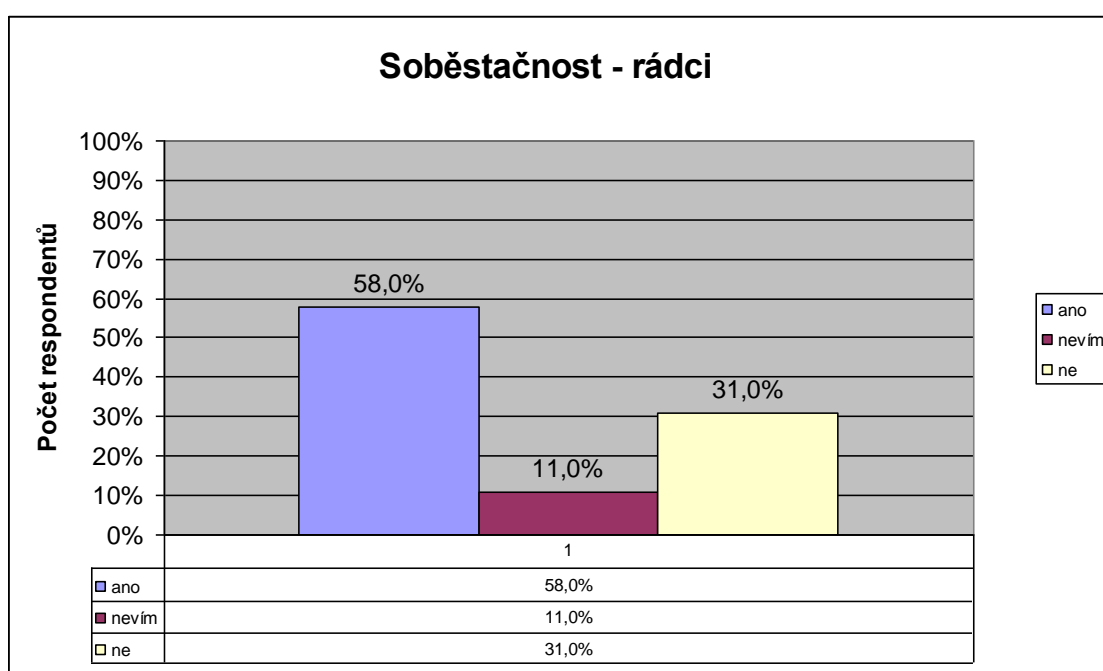
Graf č. 21: Problémy v rozhodování.

Jak je na první pohled patrné, problémy s rozhodováním má jen menšina respondentů, přesněji se jedná o 11%. Zbytek dětí, které odpovídali na otázky v dotazníku, si myslí, že problémy s rozhodováním nemá.

Je dítě soběstačné?

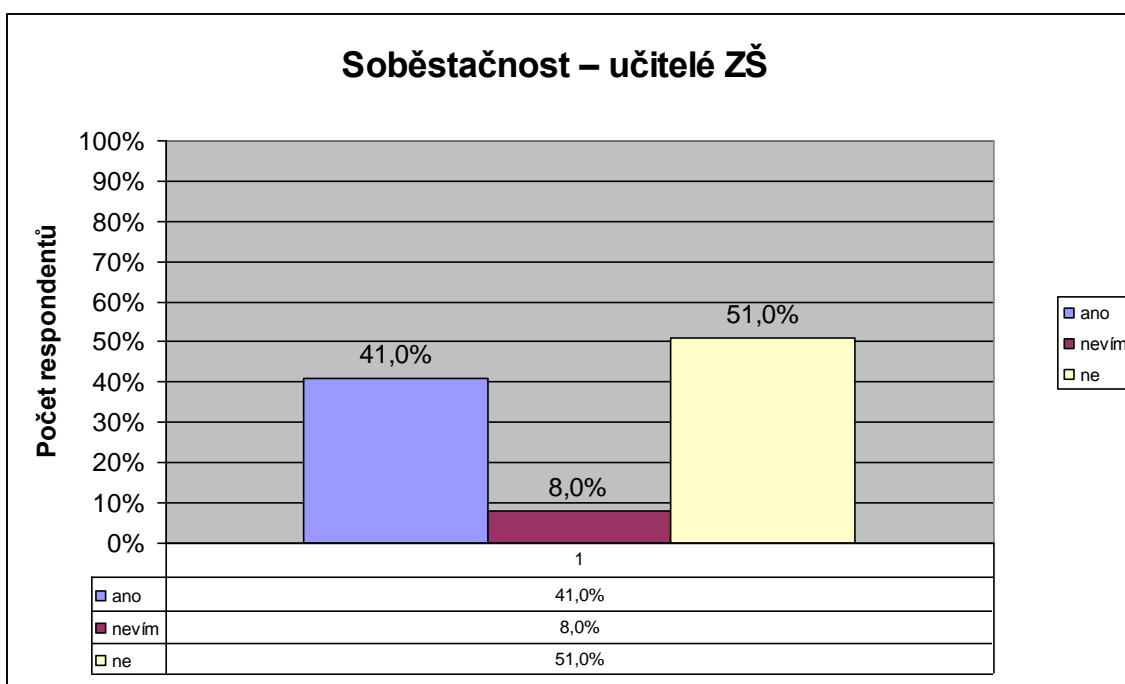
(Otázka, na kterou odpovídali rádci, učitelé a rodiče dítěte)

- a) Ano
- b) Nevšimli jsme si.
- c) Ne

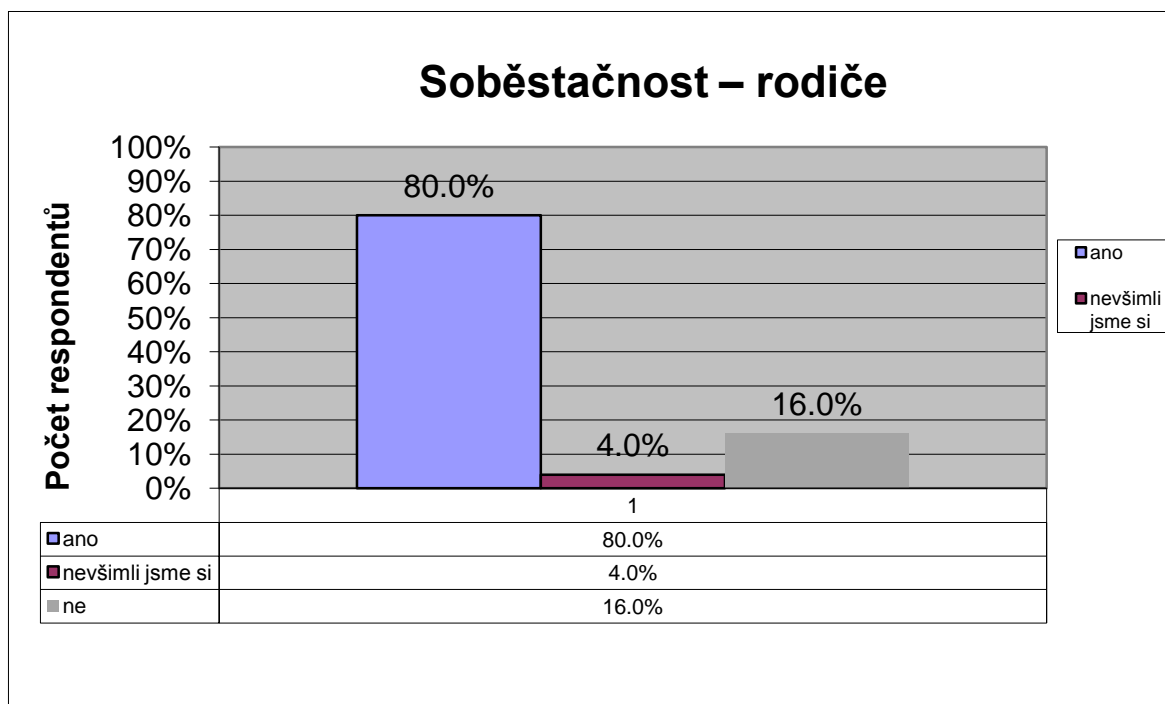
Graf č. 22: Soběstačnost - rádci.

V této otázce měli rádci uvést, zda je dítě soběstačné. 58% je přesvědčeno, že ano. Jen 11% si není jisto a takřka třetina, přesněji 31% si myslí, že rozhodně soběstačné není.

Graf č. 23: Soběstačnost – učitelé ZŠ.

Učitelé ze ZŠ odpovídali takřka shodně jako rádcí. Nejvíce se odpovědi lišily u skupiny, která odpověděla kladně, je o tom přesvědčeno o 17% méně učitelů než rádců, přesněji 41% Jen 8% si v této věci není jisto a 51% učitelů o soběstačnosti dítěte pochybuje a uvedlo možnost ne.

Graf č. 24: Soběstačnost – rodiče.

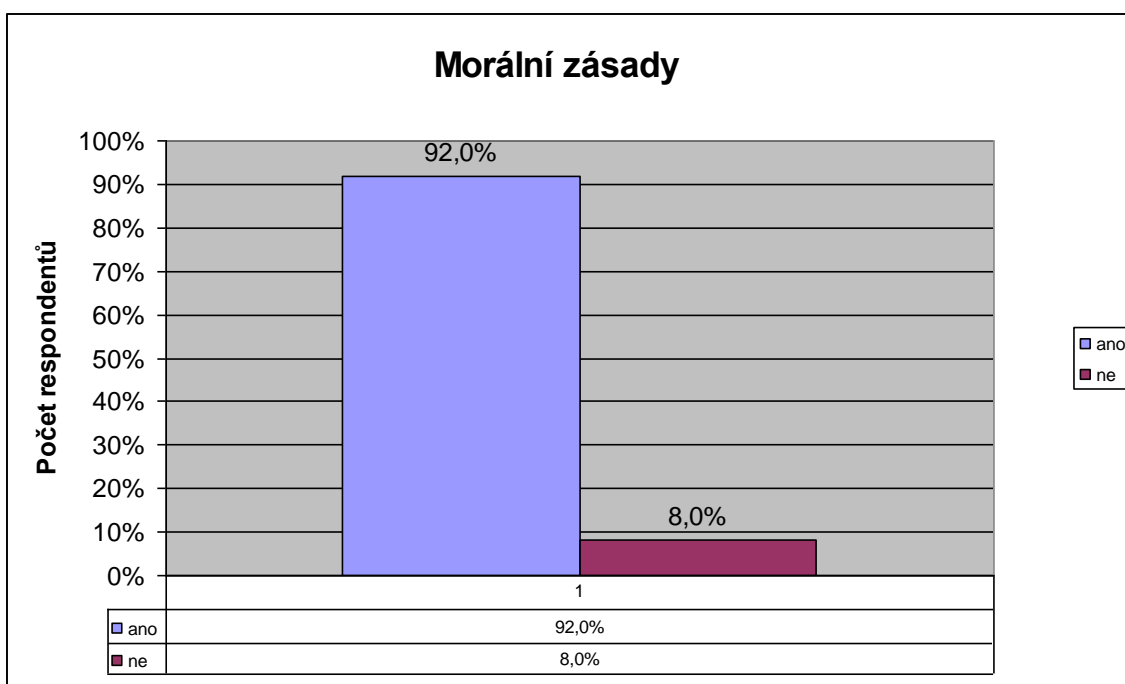
Na tuto otázku odpovídali i rodiče dětských respondentů. Je zde patrné, jak zkresleným pohledem nahlízejí rodiče na své děti, neboť takřka 80% uvedlo, že jejich dítě je určitě soběstačné, vidíme zde tedy poměrně velký rozdíl oproti odpovědím učitelů a rádců. 4% uvádějí, že si tohoto příliš nevšimli, přičemž jen 16% si myslí, že jejich dítě soběstačné není.

2.3.3 Otázky k tématům morálka, autorita, čest

Zastáváš nějaké morální zásady?

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

- a) Ano
- b) Ne

Graf č. 25: Morální zásady.

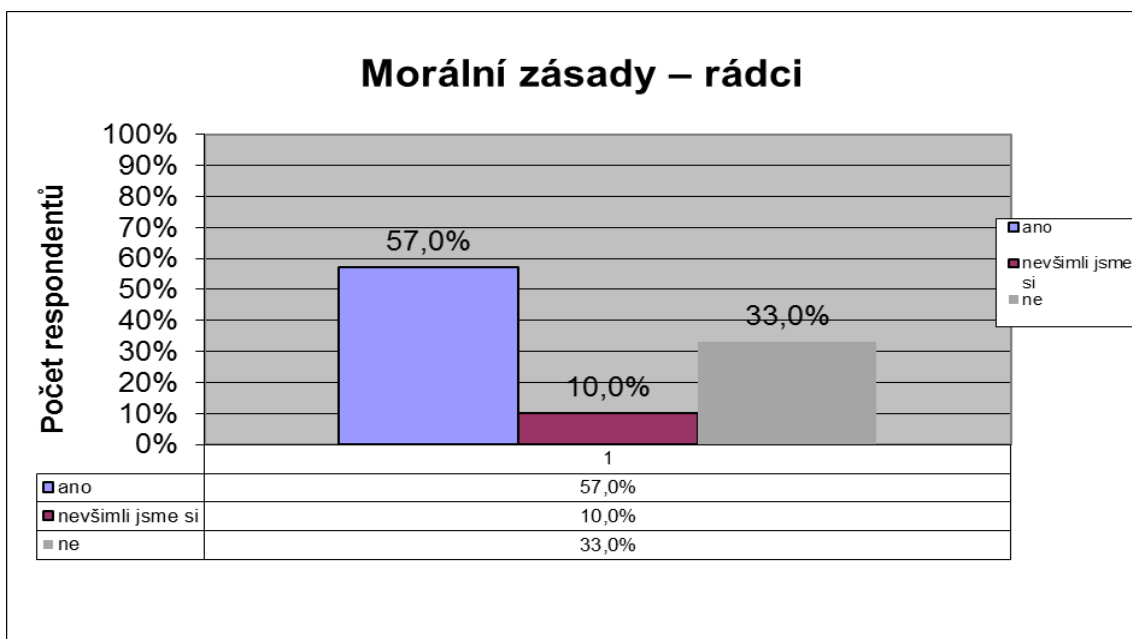
Otázka číslo deset je další z řady otázek, kdy měli dětsí respondenti ohodnotit sami sebe, jedná se tedy opět o otázku ne zcela subjektivní. O tom, že má morální zásady, je přesvědčena naprostá většina z dotázaných, jedná se o celých 92% z nich. Jen 8% dotázaných uvedlo, že nemá žádné morální zásady.

Zastává nějaké morální zásady?

(Otázka, na kterou odpovídali rádci, učitelé a rodiče dítěte)

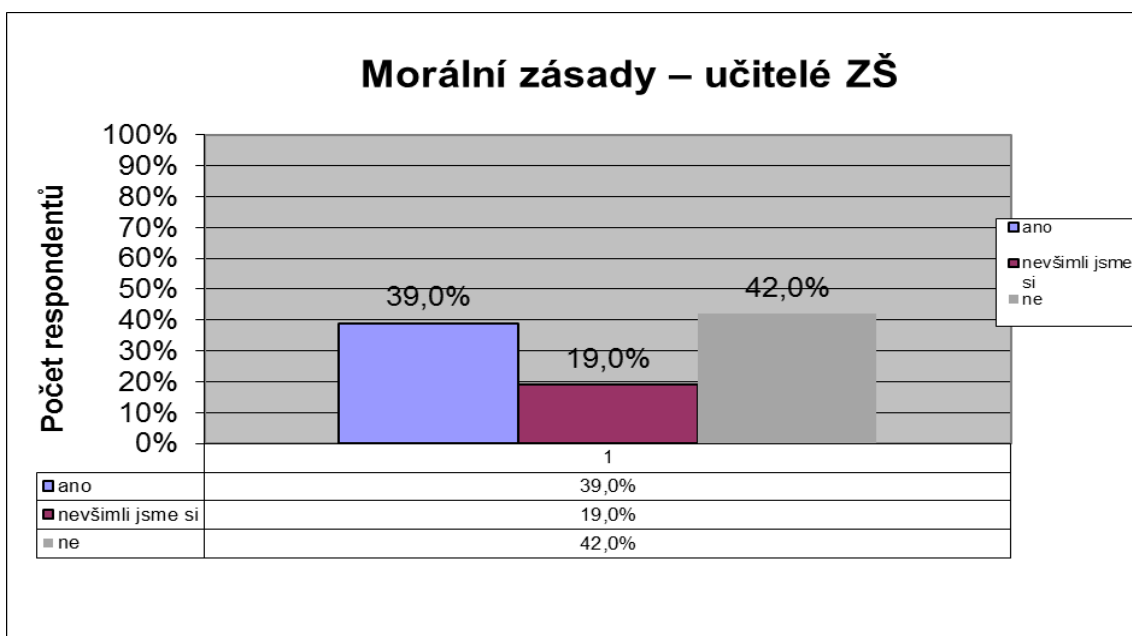
- a) Ano
- b) Nevšimli jsme si.
- c) Ne

Vypište jaké.....

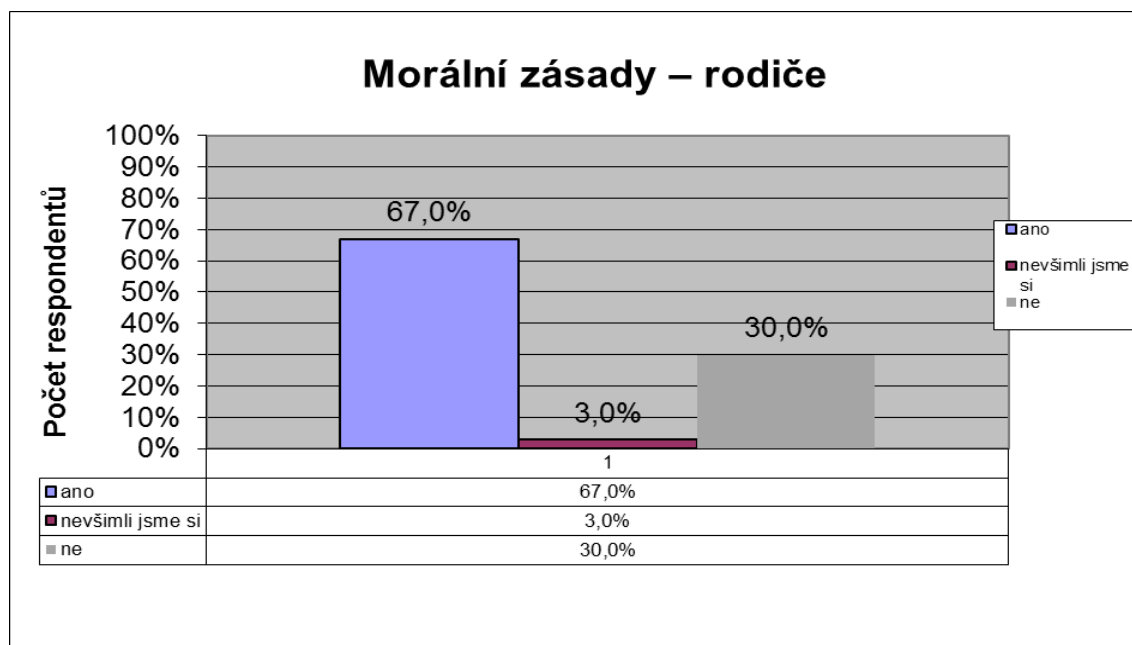
Graf č. 26: Morální zásady – rádci.

57% rádců si myslí, že svěřené dítě vyznává nějaké morální zásady. 10% si ničeho takového nevšimlo a 33% si myslí, že ne.

Graf č. 27: Morální zásady – učitelé ZŠ.

39% učitelů je přesvědčeno o dětských morálních zásadách. 19% uvedlo možnost druhou, tedy že si ničeho takového nevšimli a plných 42% uvedlo, že morální zásady v jejich chování nepostřehlo, jedná se tedy o možnost ne.

Graf č. 28: Morální zásady – rodiče.

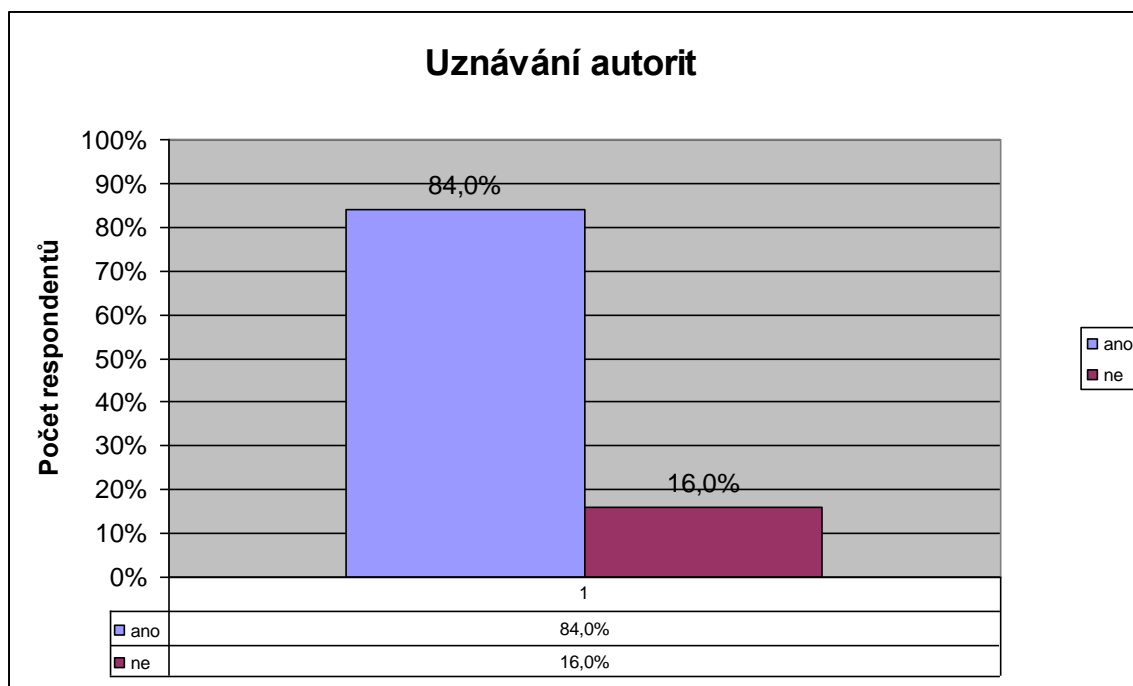
U rodičů uvedlo 67% možnost ano, tedy že jejich dítě rozhodně zastává morální zásady, které má vštípené především z domácího prostředí. 3% si ničeho nevšimli a 30% uvedlo, že ne.

Jako morální zásady, které děti vyznávají, byly nejčastěji uváděny například pravdomluvnost. Tuto odpověď uvádělo přes polovinu respondentů. Další častou odpovědí byla schopnost empatie a trpělivost, které uvedla shodně asi třetina z respondentů.

Uznáváš autority? (rodiče, učitele, dospělé)

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

- a) Ano
- b) Ne

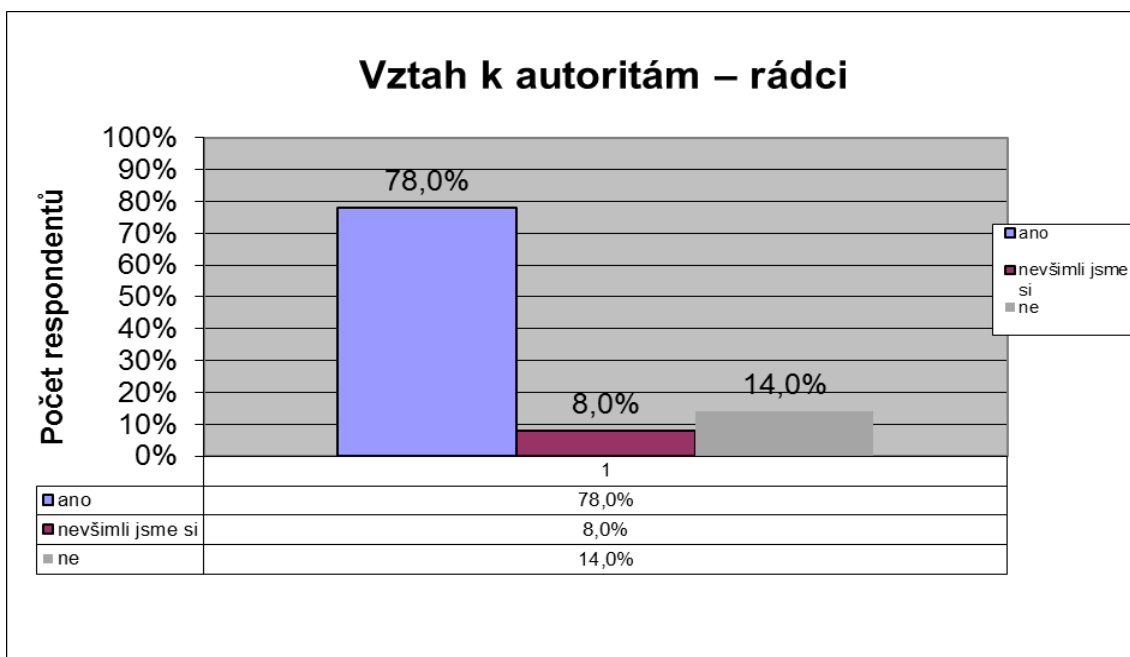
Graf č. 29: Uznávání autorit.

V šesté otázce měli respondenti uvést, zda ve svém životě uznávají klasické autority, se kterými se setkají. Drtivá většina odpověděla, že autoritu v osobě učitele nebo rodiče určitě uznávají. Jen 16% popřelo vliv autorit na své rozhodování.

Má vztah k autoritám?

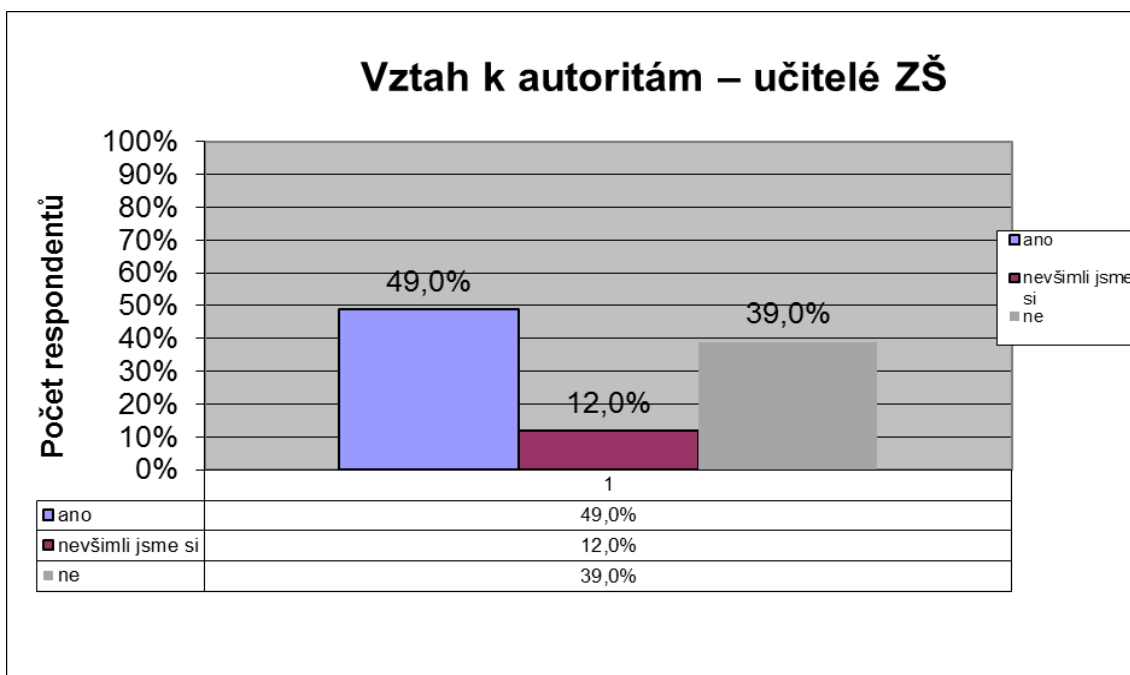
(Otázka, na kterou odpovídali rádci, učitelé a rodiče dítěte)

- a) Ano
- b) Nevšimli jsme si.
- c) Ne

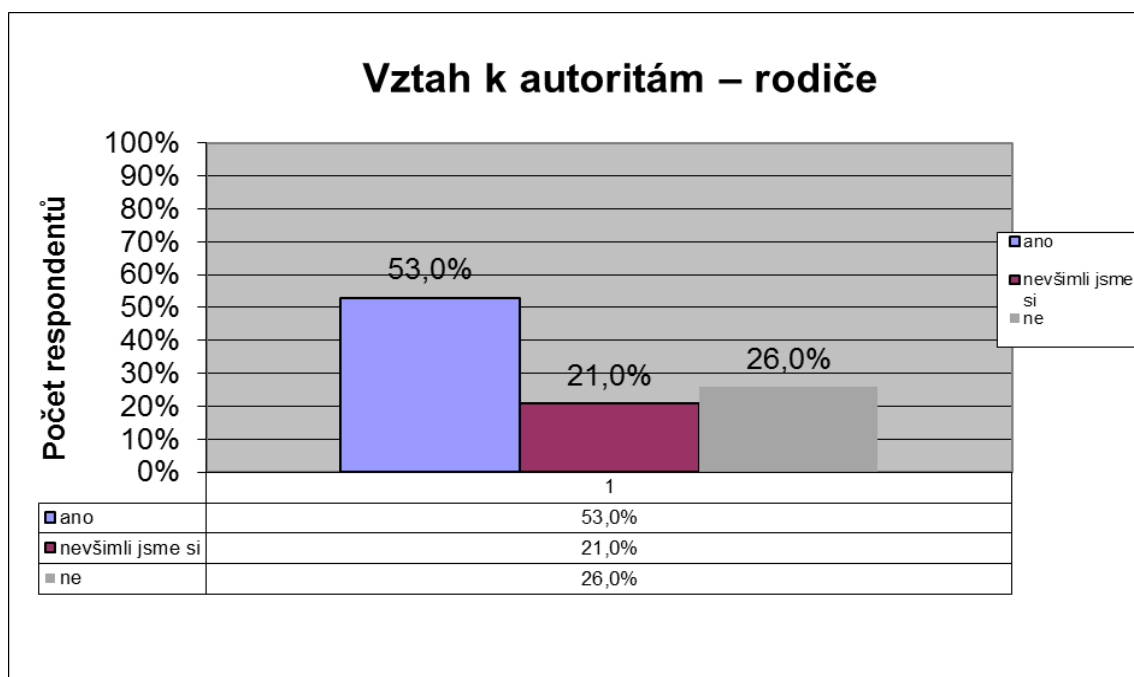
Graf č. 30: Vztah k autoritám – rádcí.

78% rádců uvedlo, že svěřené děti rozhodně nemají problém s autoritami. Jen 8% si ničeho nevšimlo nebo si není jisto odpovědí. 14% je přesvědčeno o možnosti ne.

Graf č. 31: Vztah k autoritám – učitelé ZŠ.

49% učitelů, tedy skoro polovina z nich si všimla, že děti autority v dospělé osobě určitě respektují. 12% si tímto není jisto nebo si ničeho nevšimlo. 39% má s respektováním autorit u dětí problém, zvolilo tedy možnost ne.

Graf č. 32: Vztah k autoritám – rodiče.

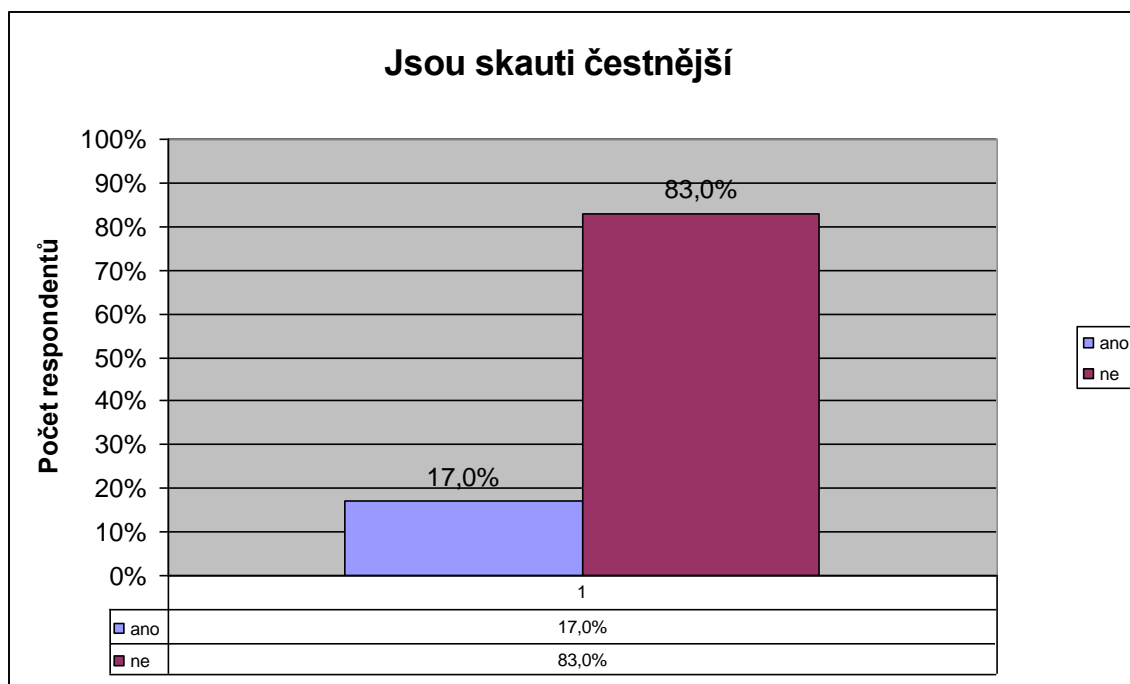
53% si myslí, že jejich děti rozhodně respektují autority, a to jak v domácím prostředí, tak ve školním nebo volnočasovém. 21% si nevšimlo nebo si není jisto, jak jsou na tom jejich děti s respektem mimo domov. 26% rodičů připouští, že mají jejich děti problémy s respektováním autority doma, tím pádem i v okolním prostředí, což nemusí být vždy pravda, mnoho dětí naopak má problém s respektováním rodičovské autority, ale u jiných dospělých jedinců jsou svázáni například ostychem, a proto nemají s uznáváním autorit mimo domov problémy.

Myslíš si, že skauti jsou čestnější?

(Otázka, na kterou odpovídalo dítě)

a) Ano

b) Ne

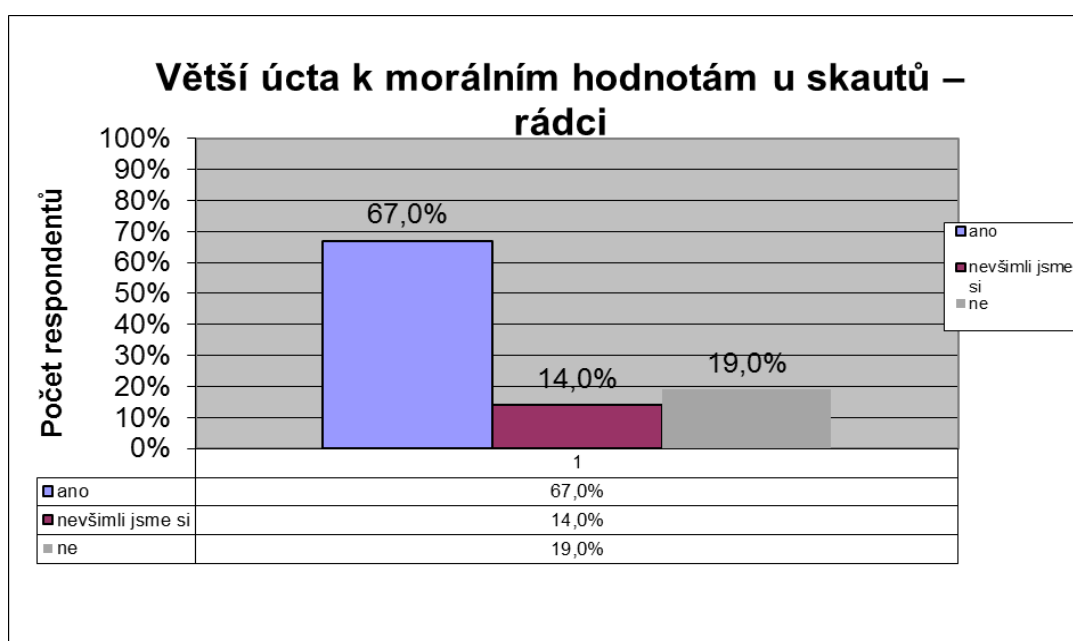
Graf č. 33: Jsou skauti čestnější.

V této otázce se měli respondenti zamyslet nad tím, zda jsou skauti čestnější než ostatní děti. Jen 17% si myslí, že je toto pravda. Zbylých 83% si myslí, že to, že je člověk skaut z něj nedělá čestnějšího člověka.

Řekli byste, že děti, které navštěvují skautské oddíly více ctí morální hodnoty než jiné děti?

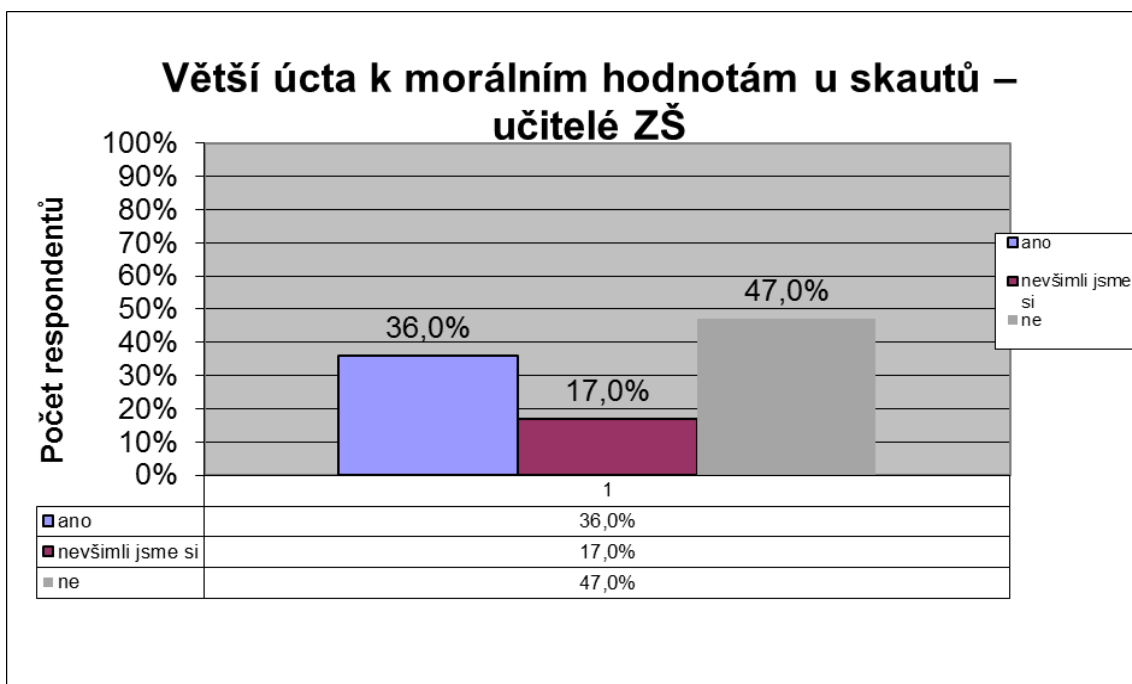
(Otázka, na kterou odpovídali rádci, učitelé a rodiče dítěte)

- a) Ano
- b) Nevšimli jsme si.
- c) Ne

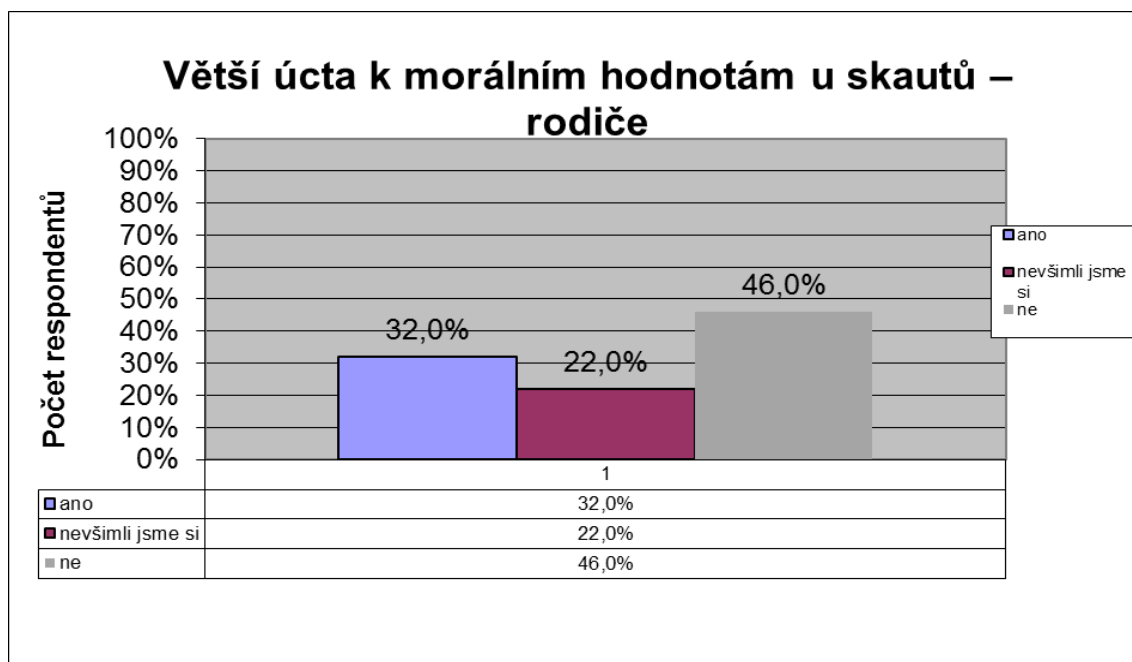
Graf č. 34: Větší úcta k morálním hodnotám u skautů – rádci.

67% rádců na tuto otázku zvolilo možnost ano. Jen 14% si ničeho nevšimlo a 19% si myslí, že nezáleží na tom, zda je dítě skaut.

Graf č. 35: Větší úcta k morálním hodnotám u skautů – učitelé ZŠ.

Ani učitelé si nevšimli rozdílu mezi běžnými dětmi a skauty. Vypovídají o tom jejich odpovědi, kdy si 36% myslí, že děti ve skautu jsou morálnější, 17% zvolilo neutrální variantu a 47% je přesvědčeno, že tomu tak není.

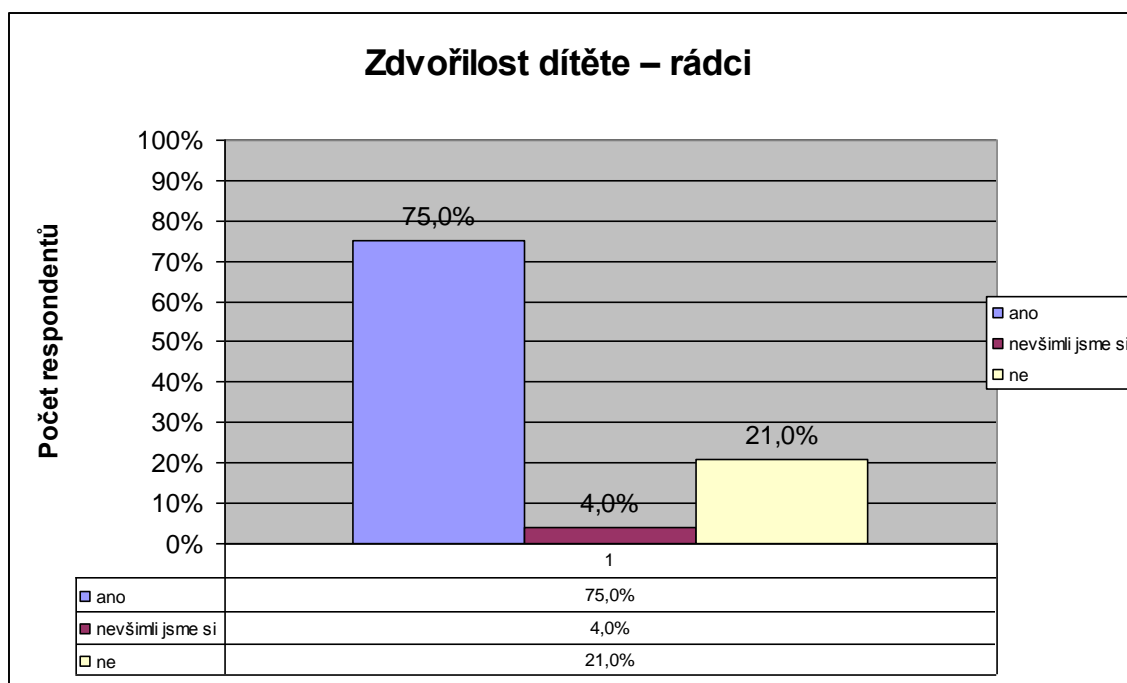
Graf č. 36: Větší úcta k morálním hodnotám u skautů – rodiče.

32% rodičů si myslí, že děti ve skautu jsou morálnější než ostatní děti v jejich věku. 22% si tuto variantu nepřipouští a ničeho takového si nevšimlo. 46% z odpovídajících zvolilo možnost ne, je totiž přesvědčeno o tom, že o morálních hodnotách nevypovídá to, že jejich dítě bude ve skautu, ale spíše vliv jejich rodinného prostředí, ve kterém dítě vyrůstá.

Zhodnotili byste dítě jako zdvořilé?

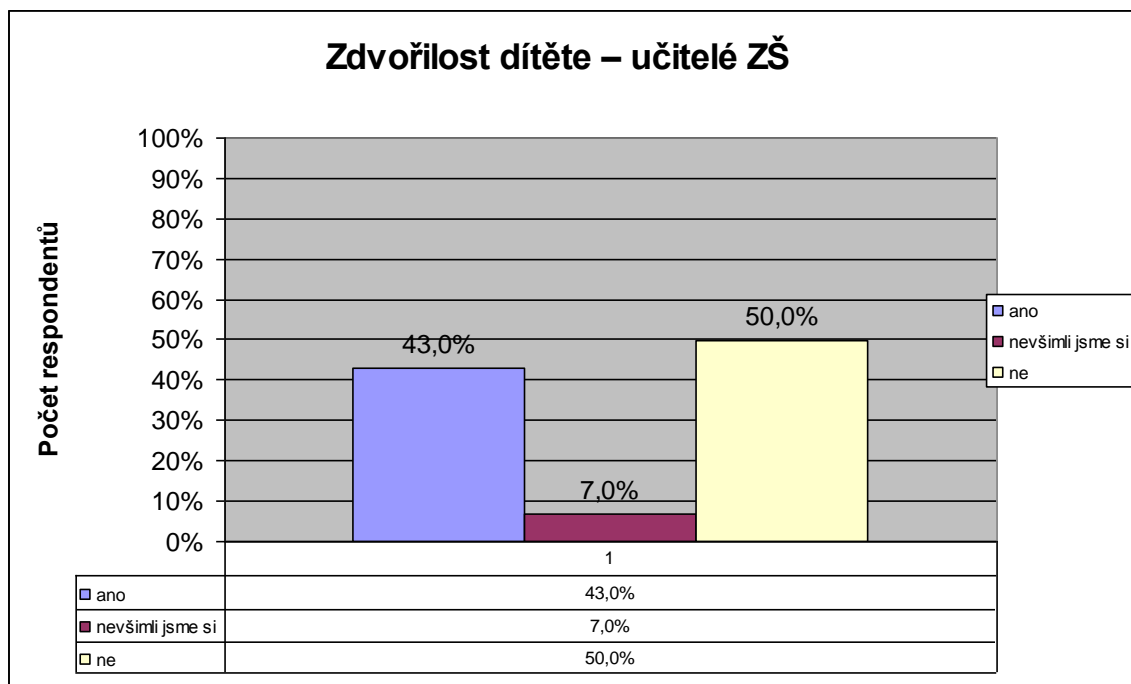
(Otázka, na kterou odpovídali rádci, učitelé a rodiče dítěte)

- a) Ano
- b) Nevšimli jsme si.
- c) Ne

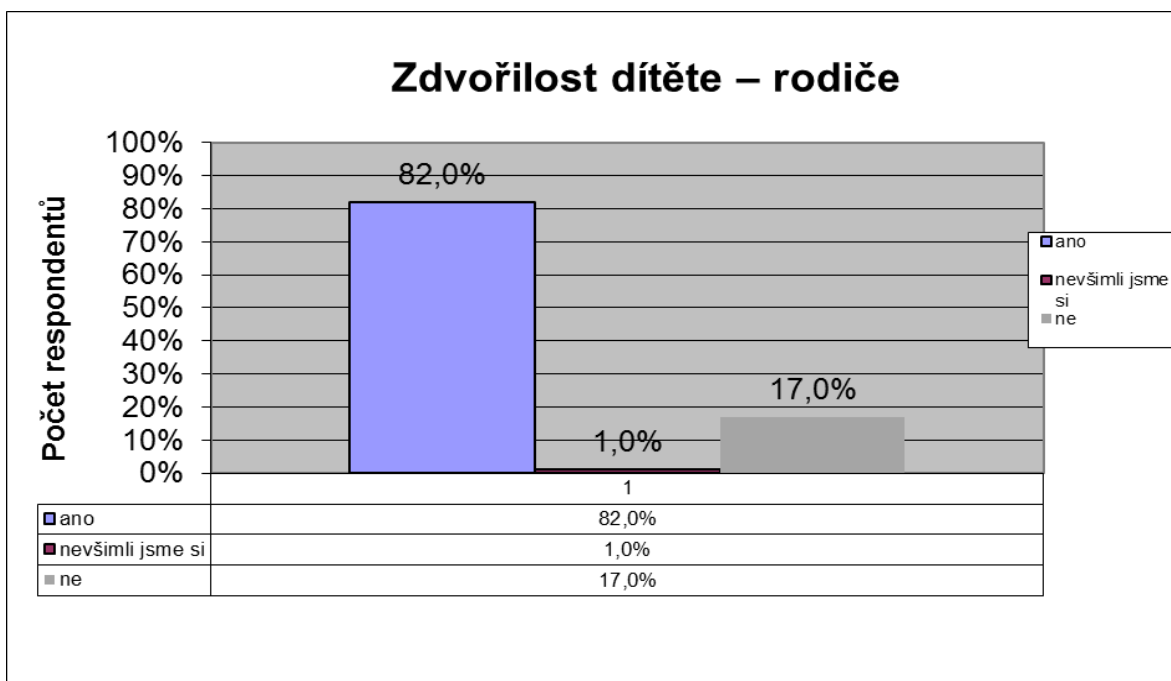
Graf č. 37: Zdvořilost dítěte – rádci.

V otázce třetí odpovídali rádcí a učitelé, zda jsou děti zdvořilé. Plných 75% rádců, tedy tři čtvrtiny z dotázaných vnímají děti jako zdvořilé. Jen 4% si ničeho nevšimla. 21% si myslí, že ne.

Graf č. 38: Zdvořilost dítěte – učitelé ZŠ.

V této otázce je poměrně patrný rozdíl v náhledu učitelů a rádců. Oproti třem čtvrtinám rádců, kteří byli přesvědčeni o zdvořilosti dítěte, je o tomto přesvědčeno jen 43% z učitelů. 7% učitelů si nevšimlo a přesně polovina je přesvědčena o tom, že určitě ne.

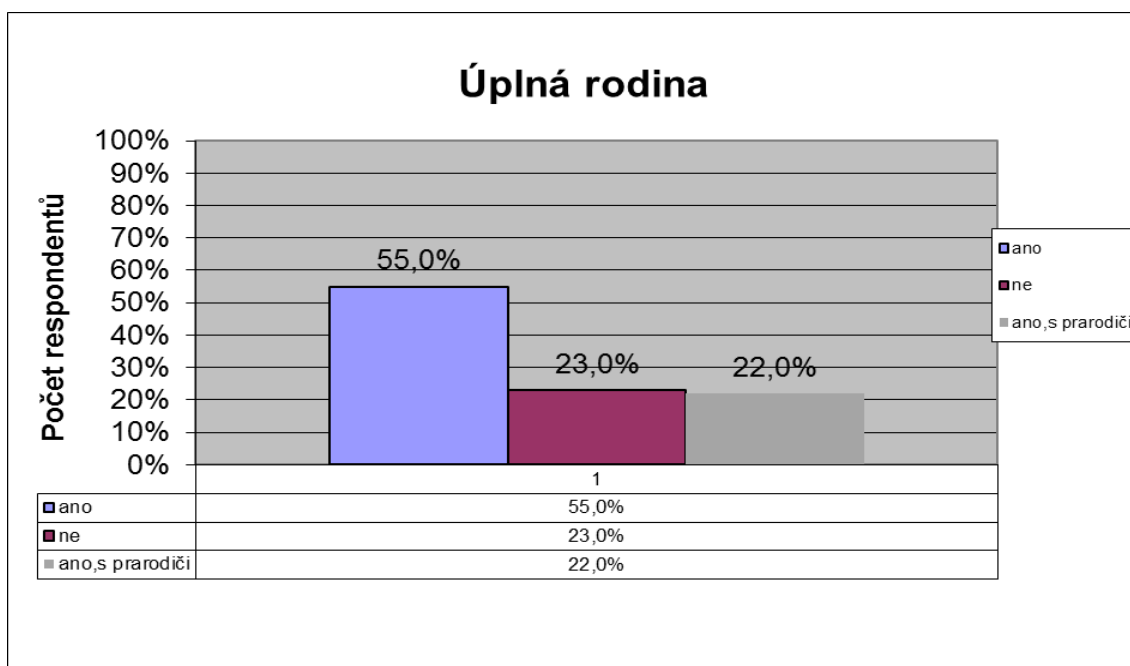
Graf č. 39: Zdvořilost dítěte – rodiče.

V této otázce se opět projevuje neobjektivní náhled rodičů na své děti, neboť drtivá většina z nich je přesvědčena, že jejich děti jsou rozhodně ke svému okolí zdvořilé. Jedná se o 82% dotázaných. Možnost, že si nejsou jisti nebo si nevšimli, zvolilo jen 1% respondentů. Zbytek připouští, že by dítě mohlo být zdvořilejší, jedná se o 17%.

Žijete v úplné rodině

(Otázka, na kterou odpovídali rodiče)

- a) ano
- b) ne
- c) ano, i s prarodiči nebo jedním z nich

Graf č. 40: Úplná rodina.

77% dětí žije v úplné rodině, z toho je třetina těch, kteří žijí v úplné rodině s prarodiči. Zbytek dětí, tedy 23%, žije v rodině neúplné.

2.4 Vyhodnocení šetření

2.4.1 Otázky k tématu formy trávení volného času

Je dítě aktivní?

65% rádců uvedlo, že děti projevují uspokojivé množství aktivity. Jen 9% si nevšimlo a 26% uvedlo, že děti nejeví známky aktivity. Méně než polovina učitelů je přesvědčena o tom, že svěřené děti projevují dostatečné množství aktivity, jedná se o 49%. 12% respondentů uvedlo, že si ničeho nevšimli a 39% uvedlo, že rozhodně ne. 69% rodičů myslí, že jejich dítě projevuje dostatečnou aktivitu, 7% si nevšimlo a 24% přiznává, že jejich dítě by mohlo projevovat aktivitu daleko větší, uvedlo tedy možnost, že dítě není příliš aktivní.

Jaká část dětí se aktivně věnuje sportu, a jak často?

Tuto otázku zodpovídaly samy děti. V konkretizaci otázky 30% uvedlo, že se sportu nevěnuje vůbec. 70% dětí se dle šetření sportu věnuje. Z toho dokonce 55% několikrát do týdně. Problémem byla zřejmě volba slova „aktivně“. I děti, které jsou velmi aktivní napsaly do dotazníku „ne“.

Má dítě vztah k přírodě?

Pozitivní vztah k přírodě u dětí zaznamenalo jen 31% rádců. 2% z nich přiznávají, že si ničeho nevšimly a plných 67% rádců je přesvědčeno, že děti vztah k přírodě nemají.

Odpovědi učitelů a rádců jsou v tomto případě poměrně obdobné. 27% učitelů si myslí, že děti k přírodě mají kladný vztah, 2% si není jisto a 71% z nich si myslí, že určitě ne.

Odpovědi rodičů jsou opět o něco pozitivnější než odpovědi rádců a učitelů, i když to může být dáno také tím, že s dětmi stráví mnohem víc z jejich volného času a vnímají tedy celou situaci jinak. 64% je přesvědčeno, že jejich děti mají k přírodě kladný vztah.

11% si nevšimlo, nebo si tímto není jisto a jen 25% si myslí, že jejich dítě k přírodě nijak zvlášť hezký vztah nemá.

2.4.2 Otázky týkající se osobního rozvoje související s prosociálním chováním

Je dítě ohleduplné?

V této otázce měli učitelé, rádcí a rodiče zhodnotit, jak je dítě ohleduplné. 67% rádců si myslí, že svěřené děti jsou poměrně ohleduplné nejen k ostatním dětem, ale i k ostatnímu okolí. Jen 10% uvedlo, že si nevšimlo a 23% si myslí, že děti rozhodně ohleduplné nejsou.

Na výše uvedeném grafu jsou zobrazeny odpovědi učitelů. Oproti rádcům se jedná o poměrně velký rozdíl v odpovědích, což může být samozřejmě dáno tím, že učitel má na starosti velké množství dětí, proto porovnání vlastností u jednoho z nich může být poměrně zavádějící. Jen 45% z nich uvedlo možnost ano. 22% si ničeho nevšimlo a 33% uvedlo, že svěřené děti se jim nezdají příliš ohleduplné.

Na tuto otázku odpovídali taktéž i rodiče. Zde je opět markantní rozdíl oproti odpovědím učitelů a rádců. 79% uvádí, že jejich dítě je rozhodně ohleduplné. Jen 5% si nevšimlo a 16% si myslí, že jejich děti ohleduplné nejsou.

Je dítě samostatné v řešení problémů?

Schopnost řešit své problémy samostatně přiznalo jen 22% dětí. Co se týkalo přesvědčení rodičů, rádců a učitelů, jejich odpovědi byly zcela totožné jako dětské. Ani u jedné skupiny neprevládla kladná odpověď. Je možné, že se v odpovědích na tuto otázku zobrazuje situace, která se na táboře vyskytla těsně před vyplňováním dotazníků. A to, že došlo ke krádeži peněz. S touto situací si chlapci sami nedokázali poradit a byl nutný zásah dospělých. Je otázkou, co je pro děti samotné problém. Často situace samostatně řeší, aniž by jim došlo, že se potýkají s problémem.

Je skautský oddíl vhodným prostředím pro navazování kamarádských vztahů?

67% dětských respondentů uvedlo, že má poměrně dost kamarádů.

Je dítě soběstačné?

58% rádců je přesvědčeno, že ano. Jen 11% si není jisto a takřka třetina, přesněji 31% si myslí, že rozhodně soběstačné není. Učitelé ze ZŠ odpovídali takřka shodně jako rádci. Nejvíce se odpovědi lišily u skupiny, která odpověděla kladně, je o tom přesvědčeno o 17% méně učitelů než rádců, přesněji 41%. Jen 8% si v této věci není jisto a 51% učitelů o soběstačnosti dítěte pochybuje a uvedlo možnost ne. U rodičů je patrné, jak zkráceným pohledem nahlíží rodiče na své děti, neboť takřka 80% uvedlo, že jejich dítě je určitě soběstačné, vidíme zde tedy poměrně velký rozdíl oproti odpovědím učitelů a rádců. 4% uvádějí, že si tohoto příliš nevšimli, přičemž jen 16% si myslí, že jejich dítě soběstačné není.

2.4.3 Otázky k tématům morálka, autorita, čest

Zastávají děti nějaké morální zásady?

57% rádců si myslí, že svěřené dítě vyznává nějaké morální zásady. 10% si ničeho takového nevšimlo a 33% si myslí, že ne. 39% učitelů je přesvědčeno o dětských morálních zásadách. 19% uvedlo možnost druhou, tedy že si ničeho takového nevšimli a plných 42% uvedlo, že morální zásady v jejich chování nepostřehlo, jedná se tedy o možnost ne. U rodičů uvedlo 67% možnost ano, tedy že jejich dítě rozhodně zastává morální zásady, které má vštípené především z domácího prostředí. 3% si ničeho nevšimli a 30% uvedlo, že ne. Jako morální zásady, které děti vyznávají, byly nejčastěji uváděny například pravdomluvnost. Tuto odpověď uvádělo přes polovinu respondentů. Další častou odpovědí byla schopnost empatie a trpělivost, které uvedla shodně asi třetina z respondentů.

Ctí děti navštěvující skautský oddíl morální hodnoty více než děti, které do skautu nechodí?

67% rádců odpovědělo ano. Jen 14% si ničeho nevšimlo. 19% si myslí, že nezáleží na tom, zda je dítě skaut či nikoli. Ani učitelé si nevšimli rozdílu mezi běžnými dětmi a skauty. Vypovídají o tom jejich odpovědi, kdy si 36% myslí, že děti ve skautu jsou morálnější, 17% zvolilo neutrální variantu a 47% je přesvědčeno, že tomu tak není. 32% rodičů si myslí, že děti ve skautu jsou morálnější než ostatní děti v jejich věku. 22% si tuto variantu nepřipouští a ničeho takového si nevšimlo. 46% z odpovídajících zvolilo možnost ne, je totiž přesvědčeno o tom, že o morálních hodnotách nevypovídá to, že jejich dítě bude ve skautu, ale spíše vliv jejich rodinného prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. O tom, že má morální zásady, je přesvědčena naprostá většina z dotázaných, jedná se o celých 92% z nich. Jen 8% dotázaných uvedlo, že nemá žádné morální zásady.

Je dítě zdvořilé?

Plných 75% rádců, tedy tři čtvrtiny z dotázaných vnímají děti jako zdvořilé. Jen 4% si ničeho nevšimla. 21% si myslí, že ne. V této otázce je poměrně patrný rozdíl v názoru učitelů a rádců. Oproti třem čtvrtinám rádců, kteří byli přesvědčeni o zdvořilosti dítěte, je o tomto přesvědčeno jen 43% z učitelů. 7% učitelů si nevšimlo a přesně polovina je přesvědčena o tom, že určitě ne. V těchto odpovědích se opět projevuje neobjektivní náhled rodičů na své děti, neboť drtivá většina z nich je přesvědčena, že jejich děti jsou rozhodně ke svému okolí zdvořilé. Jedná se o 82% dotázaných. Možnost, že si nejsou jisti nebo si nevšimli, zvolilo jen 1% respondentů. Zbytek připouští, že by dítě mohlo být zdvořilejší, jedná se o 17%.

Žije dítě v úplné rodině?

Toto byla doplňující otázka. 77% dětí žije v úplné rodině, z toho je třetina těch, kteří žijí v úplné rodině s prarodiči. Zbytek dětí, tedy 23%, žije v rodině neúplné

Snažila jsem se najít odpovědi na otázky, které by pomohly nejen mně, jako vychovatelce, ale i vedoucím a rádcům v oddílech, učitelům a všem, jejichž práce se týká dětí.

3. Závěr

V bakalářské práci je popsána problematika prosociální výchovy dětí v rámci mimoškolních aktivit se zaměřením na výchovu ve volném čase realizovanou v rámci skautských oddílů.

Děti se stále více ve svém volném čase věnují pasivním aktivitám, jako sezení u televize nebo hraní her na počítači, místo aktivních činností jako chození do přírody nebo sportu. Lidé ve skautských oddílech (rádci, vedoucí i starší děti) se už od minulého století snaží probudit v dětech lásku k přírodě, utvořit jim morální hodnoty a pomoci jim k socializaci.

Práce je rozdělena do dvou částí- teoretické a praktické. V teoretické části byla představena tematika volného času a jeho trávení, dále pak výchova, která se v rámci volného času uskutečňuje, zejména v rámci mimoškolních aktivit. Práce obsahuje historický přehled vývoje skautských oddílů, pohledu lidí na ně i děti v nich vyrůstající. Snaží se odpovědět na otázku, zda jsou oddíly správným místem pro rozvíjení osobnosti dítěte a vytvářením správné socializace.

Praktická část je zaměřena na šetření prosociálního chování a jednání vzorku dětí z jednoho skautského oddílu. Ptala jsem se dospělých, adolescentů i dětí. Navštívila jsem základní školy a skautský oddíl kde jsem nechala děti, rádce, rodiče a učitele vyplnit dotazník.

Z analýzy dotazníků od dětí vyplývá, že větší polovina dotázaných se sportu aktivně nevěnuje. Z těch co se věnují, však většina provozuje sport několikrát týdně. Na druhé straně rodiče si většinou myslí, že jsou jejich děti docela aktivní. Velké procento dětí odpovědělo, že má pozitivní vztah k přírodě (což si rádci ani učitelé nemyslí), ale na otázku jestli raději tráví čas v přírodě, než u počítače zaškrtno ano jen méně než třetina dotázaných. Děti také odpověděly, že se velké části z nich těžko navazuje přátelství, na což by velká míra techniky v dnešní době mohla mít značný vliv.

Zjišťována byla také míra dodržování morálních hodnot, respektování autorita zdvořilost. Skoro všechny děti odpověděly, že uznávají autority a jsou ohleduplní. Morální zásady mají podle nich skoro všichni. Dvě třetiny respondentů z řady rádců uvádí, že jsou děti zdvořilé. Učitelé si to moc nemyslí, rodiče vypovídají, že jsou hodně zdvořilé. Nejméně si dětského sociálního chování všimají učitelé. Jen třetina z nich uvedla, že jsou skauti zdvořilí a že mají větší úctu k autoritám.

Značná část odpovědí, zejména od dětí byla ovlivněna situací v táboře – krádež, kterou děti nedokázaly sami vyřešit.

Navzdory výsledkům šetření jsem přesvědčena o tom, že skautský oddíl má na děti značný vliv a to takový, jaký si ani neumějí přestavit v dětství, ale v dospělosti to ocení. Překvapily mne nejvíce děti, které odpovídaly v dotaznících jinak, než jsem předpokládala. Možná se v odpovědích podceňovaly, nebo si vyložily otázku jinak. Všechny děti byly na táboře soběstačné, ohleduplné a problémové situace řešily někdy lépe než dospělí (otázkou je, co je pro ně problém), do každé sportovní aktivity se hnuly bez váhání, respektovaly pravidla, byly přátelské. Možná zejména mladší děti se mohou v oddíle chovat jinak než mimo něj. To ale neznamená, že se to za pár let nemůže změnit.

Závěry bakalářské práce jsou přínosem nejen pro mou práci vychovatelky. Výsledky budou využitelné také jako zpětná vazba pro samotné rádce, rodiče, učitele a v neposlední řadě také děti.

Zajímavé by bylo zeptat se dětí na ty stejné otázky za 5 nebo za 10 let. Nebo oslovit bývalé absolventy skautu.

4. Seznam použitých informačních zdrojů

HÁJEK, B.; HOFBAUER, B.; PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*. Praha: Portál, 2011. 239 s. ISBN 978–80–262–0030–7.

HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80–7178–927–5.

KOMINAREC, I. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov: Grafotlač, 2003. ISBN 80–968608–5–2.

KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Paido, 2001. 199 s. ISBN 978–80–731–5004–4.

MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Masarykova univerzita, 2001. 104 s. ISBN 978–80–210–2511–0.

MŠMT ČR. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. Praha: MŠMT, 2002, 48 s.

MŠMT ČR. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013*. Praha: MŠMT, 2006. 30 s.

NOSEK, V. *Skautská symbolika*. Praha: Junák - svaz skautů a skautek ČR. 2001, 20 s. ISBN: 80-86109-75-5.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2008. 224 s. ISBN 978–80–7367–423–6.

PODOLSKÁ, B. *Prosociální výchova?* In *Učitelství noviny*, 2008. č. 8. ISSN 0139 - 5718.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Portál, 2009. 395 s. ISBN 978–80–736–7647–6.

ŠAFR, J., PATOČKOVÁ, V. *Trávení volného času v České republice ve srovnání s evropskými zeměmi*. In *Naše společnost*. 2010. 8 (2): 21-27.

ŠERÁK, M. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009, 208 s. ISBN 978–80–7367–551–6.

TRPIŠOVSKÁ, D., VACÍNOVÁ, M. *Sociální psychologie*. Praha: Univerzita Jana Ámose Komenského v Praze, 2007. 156 s. ISBN 978–80–86723–30–3.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Karolinum, 1999. 353 s. ISBN 978–80–718–4803–5.

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing a.s., 2007. ISBN 978–80–247–1734–0.

VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. Paido, 1995. 176 s. ISBN 978–80–901–7379–8.

Internetové zdroje:

SKAUT.CZ. Skautský program [online].[cit. 2013–09–12]. Dostupný z <http://www.skaut.cz/skauting/skautsky-program>.

SKAUT.CZ. Historie [online].[cit. 2013–09–12]. Dostupný z <http://www.skaut.cz/skauting/o-skautingu/historie>.

SKAUT.CZ. CHARTA českého skautingu na počátku 21. století [online].[cit. 2013–09–12]. Dostupný z <http://www.skaut.cz/sites/default/files/charta-ceskeho-skautingu.pdf>.

SSSČR. Stanovy SSSČR [online].[cit. 2013–09–12]. Dostupný z <http://www.svazskautu.cz/dokumenty/stanovy-ssschr/>.

Přílohy:

- dotazník pro dítě
- dotazník pro rodiče
- dotazník pro rádce
- dotazník pro učitele základní školy nebo gymnázia
- seznam grafů

Seznam grafů:

- Graf č. 1: Aktivně sportující děti
- Graf č. 2: Jak často se děti věnují sportu
- Graf č. 3: Aktivita dítěte – rádcí.
- Graf č. 4: Aktivita dítěte – učitelé ZŠ.
- Graf č. 5: Aktivita dítěte – rodiče.
- Graf č. 6: Pozitivní vztah k přírodě.
- Graf č. 7: Pozitivní vztah k přírodě – rádcí.
- Graf č. 8: Pozitivní vztah k přírodě – učitelé ZŠ.
- Graf č. 9: Pozitivní vztah k přírodě – rodiče.
- Graf č. 10: Volný čas v přírodě nebo u PC
- Graf č. 11: Ohleduplnost.
- Graf č. 12: Ohleduplnost dítěte – rádcí.
- Graf č. 13: Ohleduplnost dítěte – učitelé ZŠ.
- Graf č. 14: Ohleduplnost dítěte – rodiče.
- Graf č. 15: Samostatné řešení problémů.
- Graf č. 16: Samostatné řešení problémů – rádcí.
- Graf č. 17: Samostatné řešení problémů – učitelé ZŠ.
- Graf č. 18: Samostatné řešení problémů – rodiče.
- Graf č. 19: Mám hodně kamarádů.
- Graf č. 20: Snadné navazování přátelství.
- Graf č. 21: Problémy v rozhodování.
- Graf č. 22: Soběstačnost - rádcí.
- Graf č. 23: Soběstačnost – učitelé ZŠ.
- Graf č. 24: Soběstačnost – rodiče.
- Graf č. 25: Morální zásady.
- Graf č. 26: Morální zásady – rádcí.
- Graf č. 27: Morální zásady – učitelé ZŠ.
- Graf č. 28: Morální zásady – rodiče.
- Graf č. 29: Uznávání autorit.
- Graf č. 30: Vztah k autoritám – rádcí.
- Graf č. 31: Vztah k autoritám – učitelé ZŠ.
- Graf č. 32: Vztah k autoritám – rodiče.
- Graf č. 33: Jsou skauti čestnější.
- Graf č. 34: Větší úcta k morálním hodnotám u skautů – rádcí.
- Graf č. 35: Větší úcta k morálním hodnotám u skautů – učitelé ZŠ.
- Graf č. 36: Větší úcta k morálním hodnotám u skautů – rodiče.
- Graf č. 37: Zdvořilost dítěte – rádcí.
- Graf č. 38: Zdvořilost dítěte – učitelé ZŠ.
- Graf č. 39: Zdvořilost dítěte – rodiče.
- Graf č. 40: Úplná rodina.